

GYERMEKEM, ATTILA

igaz története

Írta: Finta Kata



Finta Kata

Gyerme kem, Attila - igaz története

TARTALOM

Előzmények
A kórházban
Bölcsődében
Nyáron
A klinikán
Mandulaműtét
Családi háború
Fekete rummal
Balatonnál
Levél
Baleset
„Láthatás”
Sorozás
Üdülések
Sorsok
Ünnepek
Maca cica
Rajzkiállítás
Itt a nagy nap!
Hétköznapiak
Utóhang
Utószó

Megjelent a Digikönyv sorozat keretén belül
112 oldal terjedelemben
Kiadta a Napvilág Íróklub
ISBN 963-06-1292-5
Minden jog a szerzőnek (Finta Kata)
fenntartva!
Budapest, 2006-10-18

Előzmények

Én voltam, aki hittem az „örök hűségben”. Én voltam, aki azt a szót, hogy „válás”, a gondolataimból is számúztam. Valahogyan még most is a csodákban bíztam, mert bármilyen csekély alapja lehetett, mindig kész voltam hites férjemnek megbocsátani. Csak a jó Isten tudja, micsoda légkörben nevelkedett, mert olyan elképzeléseit, szokásait ismertem fel, amiket nem lehetett megérteni. Hízelegni, kedveskedni viszont tudott, és amikor néha a helyzetünkről beszéltünk, olyan lelkesen tudta ecsetelni a lehetőségeket, a jövőt, hogy sok-sok csalódás után is elhittem neki.

Már nagyon laza szálak fűztek egymáshoz, s mégis, a sok nézeteltérés ellenére, valósággal könnyörgött, legyen még egy gyermekünk, aki majd összeköt bennünket! Én naiv, elhittem neki! Hátha? Hátha most az egyszer beigazolódik ígérete. Akartam hinni, hogy egy – már a kezdetén is halálraítélt kapcsolat, egy elromlott házasság – megmenthető még egy gyermekkel! Élt bennem egy hajszálnyi remény, hogy rendbe jöhet közöttünk minden.

Sajnos, tévedtem. Nem kellett sokáig várni, férjem még ilyen állapotomban is teljesen érthetetlenül viselkedett, és annyira egyedül éreztem magam, mintha nem lennék férjes.

Be kellett látnom, hogy ismét rászédett, mert semmi sem változott közöttünk. Már állapotom elején gondot okozott, mert folyton eljárkált, ki tudja hová, most is alig találkozunk vele otthon, ráadásul anyagilag sem segítette életünket. Hiába akarok hinni neki, mert ígéretei légbuborékok! Beláttam: tetteit csupán az vezérelte, hogy ne járjak irodába – amitől anyagi fenntartásunk függ – azért, hogy magához láncoljon, hogy falak közé ékelve csakis a háztartással legyen elfoglalva, hogy immár nemsokára három gyermektől kis se tudjak mozdulni otthonról. Féltékeny volt, de érzéseit nem a szeretet hatotta át, hanem önzése és hiúsága vezérelte.

B. úr (férjem) ugyanis fogadkozása ellenére nemhogy változtatott volna magatartásán, inkább még jobban eltávolodott családjától. Szinte alig láttuk otthon, mert járta a maga különös, általunk ismeretlen útjait...

Balassagyarmat, 2004.



A kórházban

Terhességem nem ment olyan simán, mint korábbi két gyermekemnél. Gondot okozott, és rosszul hatott rám férjem magatartása. Alig voltam állapotomban két hónapos, amikor az irodában rosszul lettem, mentők vittek kórházba. Orvosom nem sok jóval kecsegtetett. Leült mellém, és javasolta, hogy meg kell szakítani a terhességet, mert az előjelekből ítélve, végig gondokra kell számítanom. Csodálkozva néztem rá, mert tudtam, hogy – abban az időben – az abortuszt törvény tiltotta, s mégis ezt javasolja? Megmagyarázta, hogy két élő gyermek esetén ilyen problémás terhesség feloldást jelent a tilalom alól. Én azonban vallási és érzelmi okokból ragaszkodtam ahhoz, hogy megfogant gyermekemet világra hozzam.

Egész idő alatt hol dolgoztam, hol kórházban kezeltek. Az orvos végig otthon akart tartani, de én tiltakoztam ellene, hogyha nem szükséges a kórházi kezelés, inkább bemegyek a hivatalba – nem fizikai munka, el tudom látni. Otthon viszont mindig akad valami, ami megárthat. Végig orvosi felügyelet alatt álltam. A fiatal orvos lelkiismeretes ember volt, akinek különlegesen szép, kreolbőrű felesége és két kislánya közül az egyikkel, fiam egy osztályba jár az álta-

lános iskolában, gyakran találkoztam velük szülői értekezleten. Orvosom csak azért egyezett bele, hogy ne szakítsam meg a munkámat (azt mondta, kórházi ápolásra volna szükségem), mert megígértem és tudta, ha bármi történnék, telefonon értesítem, és azonnal jelentkezem nála. Szerencsére, munkahelyemen megértő emberek vettek körül; főnökömnek is jobban tetszett, hogy felelősségteljes munkámat nem kell másra bíznia.

Mindig úgy éreztem, hogy nálam a rengeteg izgalom okozta a rendellenességeket.

Csak egy példát említek meg az otthoni gondok közül. A két gyermekhez – ha valami probléma adódott – gyermekorvost hívtam, de férjem sosem volt elérhető közelben, hogy a bajban segítsen. Kislányom megbetegedett, s mivel magas láza volt, megvizsgálta az orvos. Több gyógyszert írt föl neki, és ellátott tanácsokkal. Estefelé járt az idő, férjem éppen hazajött valamiért, kértem, hozza el a gyógyszereket a közeli patikából, ne kelljen a lázas gyereket magára hagynom. Elvitte a recepteket, de *elfelejtett hazajönni*. Ott álltam kétségbeesve a lázas gyerekekkel, recept és gyógyszer nélkül – vártam, mindhiába. Borogattam, hogy azzal csillapítsam a lázát. Hajnali négykor (!) állított be.

- Hol voltál? – kérdeztem tőle.

- Itt beszélgettem a kapu alatt – válaszolta nagy nyugalommal és mondott valami nevet,

hogy kivel. Még csak lelkiismeret-furdalást sem érzett viselkedése miatt. Gyakran már arra kellett gondolnom, hogy talán nem lehet egészen normális.

1961. február 11.

Optimális idő előtt három héttel történt: Éreztem, hogy eljött az idő. Szép, derült téli nap köszöntött ránk; teltségem ellenére elegáns kosztümöt öltöttem magamra, és bevonultam a kórházba. Benéztem a kórtermekbe, az orvost keresve. Később szobatársaim elmondták: el se hitték, mi járatban lehetek, mert jó hangulatban, mosolyogva érdeklődtem az orvos iránt.

Valóban jól éreztem magam, akkor még nem tudtam, hogy kés alá kerülök.

Leült mellém a doktor és közölte velem, hogy császárműtétre kell számítani. Azzal indokolta, hogy a terhesség alatt szervezetem annyira kimerült, hogy nem vállalhatja a szüléssel járó kockázatot. Nem biztos, hogy a szívem kibírná a tortúrát, ami különben rám várna. Ugyanis a gyermek rossz irányba indult, teljesen keresztben helyezkedett el.

– Beleegyezik a műtétbe? – tette fel a kötelező kérdést. Ugyanis írásban kell hozzájárulást adnom a beavatkozáshoz.

– Ön a szakember, doktor úr, mi másat ajánlana? – válaszoltam neki kérdéssel.

– Sajnos, nincs más javaslatom.

Gyermekeim délután jönnek haza az iskolából, csak annyi időm maradt, hogy telefonáljak férjemnek a munkahelyére, mi a helyzet. Lelkére kötöttem, föltétlenül menjen haza munkaidő után, és maradjon otthon a gyerekekkel, mivel engem megoperálnak, nem mehetek haza.

A műtét 12 órától fél 2-ig tartott. Altatva voltam, így nem emlékszem rá, hogy fölsírt-e? Pedig emiatt a későbbiek folyamán gyakran faggattak.

Nagyon szép, formás kisbaba volt Attila. A szakemberek viszont azonnal látták, hogy nagyon sok gondom lesz vele az életben. Pedig semmi különlegességet nem észleltem nála, hacsak azt nem, hogy nehezen tanult meg szopni, és pici kezein rövid ujjak nőttek. A kórteremben egy közeli kisközség tanító-nője szinte irigyelte, milyen szabályosan gömbölyű fejcskéje van. Ő ugyanis szintén kisfiút hozott a világra, akinek szülés közben kissé megnyúlt a feje, mivel fogóval segítették a világra. Valóban kellemetlen látványt nyújtott akkor. Pedig ha tudta volna, hogy az övé rendbe fog jönni, míg az én Attilám élete végéig viseli – velem együtt – problémás terhességem, vagy ki tudhatja még, hogy minek a következményeit. Erre szokták azt mondani, hogy Isten útjai kifürkészhetetlenek...

Amikor Attila megszületett, lányom hét, fiam kilenc éves múlt, tehát még nem lehetett őket magukra hagyni.

Mégis mi történt? Amint fölébredtem műtét után, szobatársaim hiába igyekeztek leplezni, megtudtam, hogy gyerekeim otthon magukban vannak, este félkilenc, és még nem vacsoráztak. Ugyanis föl hívták a kórházat, érdeklődtek: mi van velem, miért nem mentem haza? Nekem kellett intézkednem, műtét után, a kórteremből, a szomszédokat kérve, hogy nézzenek rájuk. Utána a nővérek segítségével táviratot küldtem anyukámnak, ha teheti, jöjjön el, legyen segítségünkre. Anyukám sem számíthatott arra, hogy a gyermek idő előtt jön a világra.

Három hétig lábadoztam műtét után, nagyon legyöngültem, s amikor föl akartam kelni, nem tudtam lábra állni, visszahanyatlottam az ágyra. Vérátömlesztést kaptam; fel kellett erősíteni a szervezetemet. Mielőtt hazaengedtek volna, történt valami, ami megijesztett, de nemcsak engem... Ugyanis minden reggel injekciót kaptam; egy alkalommal utána különös gyengeség fogott el. Nem tudtam, mi lehet az oka, lefeküdtem az ágyra, de az erőtlenység fokozódott, egész testemet valami furcsa forróság öntötte el, tetőtől-talpig leizzadtam, folyt rólam a víz. Csöngettem a nővéri szobába. Azonnal jöttek. A nővér az orvosért szaladt. Rosszullétem

ellenére megijedtem, mert láttam, hogy a kórlapot tanulmányozzák, s az orvos faggatja a nővért... Gyorsan intézkedett, s kaptam még egy injekciót, amitől lassan jobban éreztem magam. (Senki sem mondta, de biztosra vettem, hogy valami – nyilván véletlen – gyógyszercsere történt.)

Mikor rendbejöttem, hazaengedtek, viszont Attilát továbbra is bent tartották a kórházban, mivel két kiló hatvande-kás születési súlyával koraszülöttnek nyilvánították. Egy teljes hónapig bejártam hozzá szoptatni, nehogy elapadjon a tejem.

Asszonynév

Velem történt az, hogy amint bevonultam a kórházba, és beszéltem az orvossal, szinte azonnal műtetre készítettek; egyelőre nem voltam járóképes állapotban. Ezért csak utána került sor a kórházi fölvételemre. Másokhoz is – akik nem tudtak az irodába menni – egy táska-írógéppel jöttek, a föl vételüket intézni.

Hozzám érkezik egy fehérruhás irodai alkalmazott, leül az ágy mellé egy székre, ölében egy táskairógép, és az adataimat kérdezi.

– Neve?

Bemondom: – X-né F Katalin.

A nő csak néz rám, mintha nem jól hallaná...

– Férje nevét mondja!

Megismétlem.

– De a férje keresztnévét, ne a lánynevét mondja!

Mondom neki, hogy *az nem az én nevem!*

Nem érti... Elkértem tőle a gépet, és magam írtam le a nevemet. Láttam rajta, még most sem érti, hogy nem Jánosné, Istvánné, vagy Sándorné vagyok...

Attila keresztmamája Anny néni – anyukám lánykori barátnője, távoli rokon – az Egyesült Államok, Texas államában, El Pasó városban élt. Persze nem tudott eljönni a keresztelőre, anyukám helyettesítette, de óriási csomaggal lepett meg bennünket. Gyönyörű babaholmit kaptunk tőle, olyasmit, amilyeneket abban az időben nálunk még látni sem lehetett; csodaszép világoskék, fehér prémmel bélelt kocsikabátkát, több ruhácskát, amibe belevarrták a vízhatlan nadrágot. A későbbi csomagokban is sok újdonságot küldött, kis farmernadrágot, ami akkor itt teljesen ismeretlen volt, – csak évek múlva jött divatba.

Abban az időben csak egyetlen hónap szülési-szabadság járt a kismamáknak, és semmi más lehetőség nem adódott, hogy otthon maradhassak Attilával, csak ha ott hagynám az állásomat. Megoldást kellett találnom jövőnkre vonatkozóan. Anyukám néhány hónapig kisegített bennünket, az

akkori gyermekorvos – nagy kegyesen, betegségére tekintettel – még egyetlen további hónapot engedélyezett. Ha módomban állt volna egy jól kitömött borítékkal honorálni az egyébként jó módban élő főorvost, talán hosszabb ideig otthon tartott volna. De ezt nem tehettem, mert férjem bizonytalan és csekély fizetése miatt nekem kellett minél előbb elfoglalom biztos jövedelmet nyújtó állásomat.



Bölcsődében

Attila kéthónapos korában dolgozni kezdtem. Nyilvánvaló, hogy férjem mellett kénytelen vagyok munkát vállalni – s nem én vagyok az egyedüli nő, aki kenyeret keres. De férjemet rettentően aggasztotta, hogy munkahelyemen sok férfi vesz körül, főnökeim elégedettek a munkámmal, udvariasak velem szemben. Nem egyszer történt, hogy nyomdafestéket nem tűrő szavakkal illette azokat a nőket, akik valahol munkaviszonyban állnak. *Kedves* férjem ezért legszívesebben bezárna, mert hiúsága nem tudja elviselni, hogy máshol is megállom a helyem, hogy a háztartás-gyermeknevelés mellett, több eredményt érek el, mint *Őfelsége!*

Egyre gyakrabban jut eszembe, hogy „saját színvonalam alatti kapcsolatban, gúzsba kötve élek.”¹ Mit lehet tenni, egy ilyen ember mellett? Kénytelen voltam olyan asszonyokat felkutatni, akik otthonomban vállalják a kicsi gondozását, amíg én irodában tartózkodom. Hárman álltak készenlétben, így bármi adódott, mindig akadt, aki vigyázzon rá.

Néhány hónapig így oldottam meg a gondjaimat, utána bölcsődébe került az én kis Attilám. Akkorra már korszerűsítették a bölcsődét, egyik közel esett az irodához, rendes gárda vigyázott a kicsikre, – ők is a tanácshoz tartoztak, ismertem őket.



Nyáron

Anyukám egész nyári vakációra elvállalta a két nagyobb gyermekemet, Balatonkenese-üdülőtelepre utaztak, hogy könnyebben boldoguljak. A gyerekeknek jót tett a vakáció a nagyszülőknél. Iskolai év előtt apukám kísérte haza őket. Elējük mentem az állomás felé, a Bajcsy-Zsilinszky úton lebarnulva, boldog arccal futottak elélem. Katica

¹ Valahol olvastam; nem emlékszem, kitől idézem, de nagyon találó a helyzetemre.

kigömbölyödve, fehér, alul fodros – út közben összemaszatolt selyemruhácskájába öltözve, barnára lesülve úgy nézett ki, mint egy kis cigánypurdé. Sosem felejttem el a látványt. A vonat akkortájt bizony koszos volt, leülni is csak úgy lehetett, ha előbb tisztára töröltük az üléseket. A gyerekeknek ilyesmire nem terjedt ki a figyelme. Apukám átutazóban Budapesten, a Gundel-étteremben vendégelte meg őket, ott ebédeltek. Nagy eseményt jelentett számukra az elegáns környezet. Itthon aztán boldogan számoltak be az utazás alatt átélt eseményekről, a Balatonról, és egyéb nyári élményeikről.



A klinikán

Tudtam, hogy Attilánál gondok vannak, azzal tisztában voltam, hogy hamarosan sor kerül egy alapos kivizsgálásra. Korábban nem javasolták, de másfél éves korában kellett elvinnem az ajánlott klinikára. Így kerültem kapcsolatba a budapesti I. számú Gyermek-klinikával, ott Kassay főorvosnővel; ahová hosszú éveig, félévenként, gyakran még sűrűbb időközökben jártunk ellenőrzésre.

Ott állapították meg nála hivatalosan a Down-kórt, amivel már amúgy is tisztában voltam. Végtelenül komoly, kedves a doktor-

nő. Megnyugtató – már ahogyan lehetséges ilyen helyzetben erről beszélni –, hogy a betegségnek egyik enyhe változata áll fenn nála. Erről magam is meggyőződtem, mert láttam nagyon súlyos, szomorú eseteket is, amelyekkel nem szívesen cseréltem volna el saját gondjaimat. Mindig nyolcéves kislányom jött velem kísérőnek, hogy legyen velem valaki, aki legalább néhány percig – ha szükséges – vigyáz a kicsire. Apucinak eszébe se jutott elkísérni, vagy megkérdezni, mi van a gyermekével.

Rendszeres időközönként kellett járnunk felülvizsgálatra, ahol pszichológussal is találkoztunk, lehet, az én vigasztalásomra. Én ugyan lelkiileg kiegyensúlyozottan fogadtam a megváltoztathatatlan tényeket, elfogadtam a helyzetet, és tettem, amit tennem kellett. Inkább fizikailag gyötört meg az a sok hercehurca (sosem voltam valami erős alkat), amit egy beteg gyerek szállítása jelent autóbusszal, vonattal, Budapesten pedig villamossal a klinikáig, s ezen túl gyakran számtalan más helyekre.

Később egy alkalommal a felülvizsgálaton helyettes orvos fogadott bennünket a főorvosnő helyett. Szimpatikus ember volt, azt mondta: Attila ennek a betegségnek egy olyan állapotában van, hogy reményt lát a gyógyítására! Csodálkozva nézhettem rá, mert eddig minden szakembertől azt

hallottam –, szakkönyvekben, folyóiratokban is ezt olvastam (vagy még rémesebb dolgokról is tájékoztam), hogy ez a betegség jelenleg nem gyógyítható. Azt mondta, ha úgy döntök, akkor ő a magánrendelőjében megkezdi a kezelését. Receptre fölírta a címét, telefonszámát, és kérte, hogy alkalmilag hívjam föl telefonon egy időpont megbeszélésére.

Örültem a hírnek, hogy mégis van remény, de mégsem ment a fejembe, hogy erről eddig engem a főorvosnő miért nem tájékoztatott? Nem akartam elhamarkodni a dolgot, de a legközelebbi felülvizsgálat alkalmával kértem Kassay főorvosnőt, mondja meg őszintén, mi a véleménye a dologról. Megmutattam neki a kapott címet, telefonszámot, egyben kértem diszkrécióját.

Korábban már föltártam előtte családi helyzetünket, elmondtam, hogy fölösleges pénzünk nincs, szűkösen élünk, azt is, hogy teljesen magamra vagyok hagyva a három gyermekemmel, házasságunk válságos helyzetbe jutott, és lehet, hogy hamarosan válásra kerül sor. Ezt már tapasztalhatta abból is, mert az apukát még sohasem látta velünk a felülvizsgálaton.

Elmondtam neki, ha válasza az, hogy segítené ez a külföldi gyógyszer és kezelés – amit csak nehézkesen lehet beszerezni –

természetesen, mindent megpróbálok, hogy előteremtsem rá a szükséges anyagiakat.

Azt felelte, ha lenne olyan gyógyszer vagy kezelési mód, ami a betegséget gyógyítaná, a klinika is beszerezné. Sajnálattal vettem tudomásul, és hittem neki.



Mandulaműtét

Attila egyelőre jól bírta a bölcsődét, csak később, kétéves kora körül jelentkeztek nála gondok; fogékonyabb volt a fertőzésre, mint a többi egészséges gyerek, és ha valaki el-tüsszentette magát, azonnal megbetegedett; hol a torka, hol a mandulája gyulladt be. Szinte az egész tél úgy telt el, hogy alig került vissza a közösségbe, máris kijött nála valamilyen fertőzés. Ezért a három asszony továbbra is készenlétben állt, mert ha estére vagy reggelre belázasodott, azonnal szaladtam hozzájuk és valamelyikük jött, hogy én mehessek dolgozni. Az orvos azt mondta, nem lehet várni hároméves koráig, tavaszon ki kell venni a manduláját.

Alig múlt két éves kicsi Attilánk, amikor egy torok-mandulagyulladás-mentes időszakban, sor került a műtétre. Akkor még nem volt szokásban, hogy a szülő bent marad-

hasson gyermekével a kórházban, de korára, és egyéb betegségére való tekintettel nekem megengedték. Nagyon sajnáltam szegénykét, mert akkor már nagyobb fiam átesett hasonló megpróbáltatáson. Rendben ment minden, csak utána volt nehéz őt ágyban tartani, pedig egy egész orvos-csoport állta körül műtét alatt, mivel olyan különleges esetnek számított, hogy be se várták a hároméves kort, a műtétet nem lehetett tovább halasztani.

Otthon sem volt könnyű őt ágyban tartani. Egyszer a házi orvosunk azt mondta nekem, mikor lázas volt:

- Tartsa ágyban.
- Lehetetlen, nem marad meg.
- Kötözzé oda a kiságyhoz – mondta. Nem tudom, hogy komolyan gondolta-e?

Most is annyira élénk volt, nem bírta magával, a műtét ellenére ugrált az ágyakon! Még szerencse, hogy éppen nem volt sok beteg gyerek, ugyanis még téli idő volt, nem a tavaszi mandula-operációk ideje, ezért ketten lehattunk egy kis kórteremben, senkit sem zavartunk. Az orvos és ápolók attól féltek, hogy a túlzott mozgása miatt valami baja történhet.

Amikor aludt, időnként hazaszaladgáltam – nem laktunk messze –, hogy ellássam a két nagyobb gyereket. Nehezen telt el két nap, harmadikon hazaengedtek. Tudták, hogy

bármilyen történik, ha baj van, úgyis azonnal jelentkezem.

Hazaérkezve – rajtunk kívül – otthon senki sem tartózkodott, mert a gyerekek még nem tértek haza az iskolából. Amikor beléptem az ajtón, gyorsan lepakoltam a kórházi holmit, Attila egyedül maradt néhány percre a konyhában. Ki volt éhezve, mert napokig csak folyadékkal tápláltuk. Gyorsan segített magán, egy elfüggönyözött polcon száraz kenyérdarabokat gyűjtöttem (egy ismerősünk el szokta vinni állatoknak). Attila mindig szeretett a kenyérvéget, a héját, gyorsan magához ragadott egy jókora darabot, s mikor én előbukkantam, békésen majszolta a kőkemény kenyérvéget.

Nagyon megijedtem, mert továbbra is csak folyékony- és pépes ételt kaphatott volna. Azonnal telefonáltam a kórházba megkérdezni, mitévő legyek? Azt válaszolták: csak figyeljem, lehet, hogy nem lesz tőle semmi baja. Szerencsénkre úgy is lett.

Műtét után néhány alkalommal engem írtak ki betegállományba, addig Attila velem lehetett otthon. Ezer szerencse, hogy rendes emberek vettek körül munkahelyemen, és ami-ben lehetett, segítettek. Ilyenkor – hogy ne gyűljön össze a munka – behívtak a sürgősebb munkát elvégezni; arra az időre – az általam kiválasztott – munkatársnő ment

haza vigyázni Attilára. Máskor hazavihettem az iratokat, vagy elküldték a lakásra, s amikor elkészültem vele, érte jöttek. Ugyanis olyan feladataim is voltak, amelyeket egyelőre helyettesítéssel nem tudtak megoldani.

Műtét után Attilám hamar felgyógyult, és ezt követően masszív kiskölyök lett, jól bírta a bölcsődét, majd mikor három éves lett, óvodába mehetett – ennek semmi akadálya nem volt. Igaz, kicsit mindent lassabban tanult meg, mint a két egészséges testvére, de szépen beletanult a hétköznapi dolgokba, megelőzve sok egészséges társát, kellő időre szobatiszta lett.



Családi háború

Nem javult a viszonyunk a bezárt falak között. Ófelsége nem tudta elviselni, hogy beteg gyermeke született! Mint reméltem, nemhogy összekötött volna bennünket a harmadik gyermek, inkább végleg eltávolított egymástól. Ezután még többet volt távol az otthontól, egyre lehetetlenebb dolgokat művelt, mint korábban.

Én balga! Még azt hittem, ha külön leszünk a családjától, normális életet élhetünk. De mostanra rá kellett döbbernem, hogy a mi

helyzetünkön már semmi és senki sem segít. Most már anyukám előtt sem titkolhattam, mi a helyzet közöttünk, hiszen személyesen tapasztalta, mikor Attila születése után hosszabb ideig nálunk tartózkodott.

Meggondolatlanságával gyakran bajba kevert bennünket. Hihetetlen dolgokat művelt. Két iskolás gyermekemet hittanra járatam. Mikor megszüntették az iskolai hitoktatást, a templomban folyt tovább. Eleinte senki sem szólt miatta, hiszen nem voltam én olyan magas beosztásban, ami zavarhatta volna feletteseimet. Egyelőre. De ezt is elrontotta, éppen saját férjem, gyermekeim apja. Sohasem tudta, mikor, mit, hol lehet vagy kell mondania. Fecsegett össze-vissza meg-gondolatlanul. Most is így történt.

Egy alkalommal az udvarunkban két szomszédunkkal beszélgettünk, mindkettő magasabb beosztású párttag volt. Szóba került a hitoktatás kérdése. Senki sem kérdezett tőle semmit, mégis mellét verve megszólalt.

– Nekem *senki sem meri megtiltani*, hogy hittanra járassam a gyerekeimet! – Holott nem ő erőlködött azért, hogy hittant tanuljanak. Most úgy tett, mintha neki ez bármikor is fontos lett volna! Azokhoz tartozott, akinek igazán nem számított a vallásosság vagy az istenhit. Már korábban is *ő akart engem óvni* egyházi összejövetelektől és attól, hogy a templomi kórustagságomat fenntartsam! Nem

hitt ő semmiben. Nála most is csak az volt a döntő, hogy valakinek ellentmondhasson.

Nem kellett sokáig várni, behivattak főnökeim, és udvarias formában fölkértek, ne járassam a gyerekeket hittanra, mert ez nekik a pártszervek előtt – kellemetlenséget okoz.

Mit tehettem? Tudtam, hogy az állásomat nem hagyhatom ott, mert csak azzal tudom saját magam és gyermekeim megélhetését biztosítani. Ekkor már szerencsére mindketten átestek az elsőáldozáson, – amiért hálát adtam Istennek, sőt, már meg voltak bér-málva. Arról azonban le kellett mondanom, hogy tovább erőltessem a hitoktatásukat.

A városi tanácsapparátus dolgozói, együtt ebédeltünk a járásiakkal; a székházuk alagsorában volt az ebédlő. Éppen valamilyen ünnep előtt, ebéd után néhányan ottmaradtunk, körbeülve egy asztalt, kicsit társalogtunk. Férjem csatlakozott hozzánk, mivel ő is abban az épületben dolgozott egy vállalatnál.

Bugi kolléganőm cigarettázott; előszedte a hozzávalókat, előbb körbekínálta. Bár tudta, hogy én nem dohányzom, udvariasságból engem is megkínált. Az irodában csak a vendégek kedvéért tartottam egy doboz cigarettát, hogy megkínálhassam őket. Még ki se tudtam mondani, hogy köszönöm, nem kérek, férjem intően fölemeli kezét, és megszólal:

– Cicának nem szabad!

Szerinte nem én dönthetem el, hogy elfogadom-e vagy sem, hanem Őfelsége! Ezt követően belefog egy teljesen bugyuta fejtegetésbe, hogy miért nem szabad (szerinte gyámsága alá tartozó „Cicának”, vagyis nekem – cigarettát elfogadnom!). Bugi és a többi kolléganőm értetlenül nézett rám, én meg sem tudtam szólalni. Ő viszont folytatta.

– Azért nem szabad, mert vannak olyan cigaretták, hogyha valaki abból elszív egy szálát, egyszerűen tehetetlenné válik, és a férfiak azt teszik vele, amit akarnak!

Na, ez már nekem olyan sok volt, hogy felálltam és egyszerűen otthagytam a társaságot! Ezek után munkatársaim előtt is kezdett nyilvánvalóvá válni, hogy köztünk nincs minden rendben, s az is, hogy miért.

Ugyanis eddig borzasztóan vigyázott a külsőségekre; ismerőseink higgyék azt, hogy „mintaházások” vagyunk. Bármilyen zajlott le köztünk otthon, ő kint az utcán – ahol mások is látták – feltűnően karon fogott. Azt senki sem tudhatta, hogy mindez csak látszat. A valóság, ami a négy fal között zajlott, ennél sokkal szomorúbb. Eddig még mindig élt bennem egy hajszalnyi remény, hogy rendbe jöhet minden közöttünk, de mostanra már végképp elhidegültünk egymástól.

Attila alig lehetett két éves, amikor már javában dúlt a családi háború. Férjem züllött emberekkel barátkozott, olyanokkal járt szórakozóhelyekre, akikkel jobb érzésű emberek szóba sem álltak.

Próbálkoztam mindenféle praktikával, hogy ne élesedjen ki köztünk a helyzet. Arra gondoltam, hátha a gyerekek miatt megpróbál emberi módon élni mellettünk, amíg erre kényszerülünk. Meghívtam őt vasárnaponként ebédre, megterítettem a nagy asztalt, finomat főztem, és együtt ebédeltünk. Sajnos, próbálkozásomnak nem lett eredménye, mert ilyenkor is elkezdett ordítózni, – szinte félelmetes volt. Be kellett látnom, hogy ezzel nem javítok a helyzeten. Többé nem hívtam meg.

Néha alig láttuk, napokig későn járt haza, mikor már mindnyájan aludtunk a bezárt szobánkban. De nem a munkahelyén volt elfoglalva, ha ott kerestük, nem tudtak róla, hol van. Mi már annak örültünk, ha nem látjuk otthon, mert addig élhettünk békességben. Amint megjelent, azonnal belekötött a gyerekekbe; boldoggá tette, ha valakit fölbosszantott vagy sírni látott.

Egy alkalommal – úgy este nyolc körül – még járt a mosógép a fürdőszobában, mikor beállított. Valami miatt azonnal vitatkozni kezdett. Én olyasmit mondhattam, ami nem tetszett neki, mert feltartott kézzel jött felém, hogy megüssön. Fiam ott állt mellettem,

észrevette, és láttam, hogy elindul az apja felé... Nagyon megijedtem, hogy bántani fogja, ezért kitértém előle – kézenfogva a fiút – beszaladtunk a szobába és bezárkóztunk.

Böbe

Történt egy alkalommal, hogy sógornőm, meglátogatott bennünket, mert a városban érdekelt volt egy női ruhagyárnál. Délután már otthon voltunk a gyerekekkel, amikor benézett hozzánk. Akkor már férjemnek is rég' lejárt a munkaideje, de hiába telefonáltam mindenhová, senki sem tudta, merre lehet. Nővére szeretett volna találkozni vele, ezért türelmesen várakozott, azonban már a hiábavaló telefonálásokból is sokat sejthetett. Mikor aztán órák múlva előkerült, Attila Böbe ölében ült. Erre ő, a jó apuci, mézes-mosollyal az arcán nyúlt a gyerekért, úgy hívta: – *Gyere apucikához!*

Számomra annyira nevetséges volt a jelenet, mivel eddig úgyszólván rá se nézett a beteg gyermekére, nemhogy ölbe vette volna. Kórházról-kórházra mindenhová én hurcoltam a gyerekekkel – amire gyakran sor került – de soha nem is érdeklődött, mi van vele?



Fekete rummal

Tudtam róla, hogy férjem gyakran megfordul különböző vendéglőkben, presszókbán, de mindig azt hittem, hogy nem iszik szeszesítalt. Korábban ugyanis többször előfordult társaságban vagy otthon, hogy megkínálták akár csak egy pohár borral is, – azonnal visszautasította: – Én nem iszom! – szabadkozott feltűnően.

Csodálkozva hallottam, mikor az irodában kollégám azt kérdezte tőlem: – Férje talán iszákos, és azért válnak?

– Nem tudok róla – feleltem.

– Tegnap este ugyanis – folytatta, a Búzavirág presszóban találkoztam vele. Én barátaimmal voltam, ő a szomszéd asztalnál ült társaságával, ezért jól láttam, hogy *tizenkétszer rendelt feketekévért rummal*.

Nekem erről fogalmam sem volt, mert kifelé mindig mást mutatott, mint a valóságban. Most már kezdem érteni, hogy gyakran miért olyan kötekedő, mikor hazaérkezik, – mint az elmúlt napokban. Látni ugyan nem lehetett rajta, s már nem voltunk olyan jó viszonyban, hogy – mint normális körülmények között – csókkal üdvözljük egymást, mert akkor megéreztem volna rajta az alkohol szagát.

Kibírhatatlan lett a családi életünk; apja rá se nézett Attilára, nem bírta elviselni szegény kicsikémet. Rettenetes dolgokat művelt, úgy viselkedett, mint akinek megbomlott az agya. Arra gondoltam, ha együtt maradunk, mellette én is bedilizek, s akkor ki neveli fel a három gyerekemet?

Hiába tűrtem a végtelenségig, rá kellett jönnöm, hogy mindent nem lehet, nem kell eltűrnöm, mert visszájára fordulhat. Nagyobb bünt követnék el gyermekeimmel szemben, ha fennmaradna ez a családi kötöttség. Így történt, hogy Attila megszületése után három évvel mégis **megindítottam a válópert**. Rá kellett jönnöm, hogy az örök hűség már a múlté. Ilyen talán ma már nincs is, vagy ha van, akkor is ritka, mint a fehér holló. Ezért aztán úgy érzem, hogy nekem, egy elfuserált házassággal, nem illendő bővebben kifejtenem ezirányú véleményemet.

Egyik este, amikor véletlenül otthon tartózkodott, csendesen közöltem vele válási szándékomat.

Csend fogadta bejelentésemet.

Én közben azon gondolkoztam, hogy jelenlegi helyzetben egyszerűen nem tudok vele egy fedél alatt élni. Úgy éreztem, mintha az agyában valami baj történt volna... Sokszor félelmetesen viselkedett, már a gyerekek is rettegnek tőle. Eszembe jutott az a beszélgetésünk, mikor elmondta: háború alatt

légnyomást kapott. Talán az okozná nála ezt a különleges és félelmetes viselkedést?

Jóval később, az előbbi bejelentésemre csak annyit válaszolt:

– *Nagyon megbánod, ha bemerészeled adni a válópert! Keservesen megbánod, mert olyanokat teszek veled (ezt az ígéretét véletlenül nem felejtette el), hogy térdén állva kérsz tőlem bocsánatot, és könyöröghetsz, hogy fogadjalak vissza!*

Agyamban kavargtak a gondolatok, ahogy elnéztem a gyűlölettől izzó szemét, fenyegető mozdulatait. Hihetetlen: miért ragaszkodtam én ehhez az emberhez? Miért harcoltam eddig azért, hogy együtt maradjunk? Szüleim, testvéreim már kezdetben elleneztek ismeretségünket, az ő családjá sem rajongott értem. Miért? Miért kellett összekötni ezt az eleve halálraítélt kapcsolatot? Ide vezetett az út és most nem tud emberséges maradni. Ha engem nem kímél, legalább a gyermekeire lehetne tekintettel és megóvná őket ettől a lehetetlen élettől, amiben jelenleg élünk...

Nos, arra gondoltam, hogy annál többet már nem tehet, mint amit eddig kiálltam mellette. De a mostani viselkedése sem vallott épeszű ember gondolkozására. Nem azért nem akar elengedni, nem azért akart velünk maradni, mert szereti a családját, és felelős lenne irántunk, csak a bosszúvágy él

benne. Nem lehetett vele normális hangnemben tárgyalni! Egyszerűen: félelmetes a reagálása és a viselkedése velünk szemben.

Bár nem tartozott szokásai közé, hogy ígéreteit betartsa, de most, az egyszer, nagyon is igyekezett fenyegetéseit beváltani. Megfenyegetett, hogy „kivégzi a családot” és olyan félelmetes volt a tekintete, el is hittem neki, hogy megteszi, ha erre lehetősége adódik. Összeszedtem a hegyes késeket, töröket, és az irodai páncélszekrényben helyeztem el. Rendszeresen ijesztgetett bennünket. Mikor bemenekültünk előle az egyetlen lezárható szobába, döngette az ajtót, és ordítózott. Szegény kicsi Attila sikoltózott, úgy félt, alig tudtuk utána megvigasztalni.

Rettenetes időket éltünk át! Szerencsénk volt, hogy megértő és segítőkész barátaink voltak. Telefonon kérek segítséget a közel lakó munkatársaimtól, akik jönnek, és becsöngetnek az ajtón. Ilyenkor elszégyelli magát, abbahagyja a jelenetet. A többi kollégám is, akik tanúi voltak szenvedésünknek, segítettek, és segítenek, amivel tudnak.

Ülök az íróasztalom mellett az irodában, ahonnan az elnöki előszobára lehet látni. S kit látok? B. úr kopog az elnöki iroda ajtaján. Kolléganőm említette, hogy férjem telefonon kért találkozót. Legalább fél órát töltött bent,

s mikor elment, kért a főnököm, hogy menjek be hozzá. Bementem, leültetett.

– Katika! – kezdi a beszélgetést – képzelje, mikor a férje leült és tízpercig beszélt hozzám, már majdnem elhitetett velem mindent, olyan meggyőzően mondta a magáét.

Nekem ez már nem jelentett újságot.

– Aztán később összezavarodott – folytatta, – és a korábban elmondottaknak épp’ az ellenkezőjét állította, pontosan olyan meggyőzően, mint az előbbieket. *Ekkor jöttem rá, hogy valami nincs rendjén nála.*

Korábban sosem voltam fejfájós, nem szedtem gyógyszereket. Mostanában azonban kénytelen voltam orvoshoz fordulni, hogy valamivel csillapítsam fájdalmaimat, bár meg voltam róla győződve, hogy ez a lehetetlen helyzet okozza bajomat, amit nem tudok feloldani. Körzeti orvosunk koffein-tablettákat írt föl, amit a patikában lehet kiváltani. Sokáig szedtem a pirulákat. Aztán egyszer azt kérdezte tőlem sajátos humorával:

– Szereti a feketekávé?

– Nem szeretem, mert keserű. Sosem értettem, miért itták szüleim és most kollégáim olyan élvezettel!

– Szokjon rá, – folytatta, mert a tabletták ugyanazt a koffeint tartalmazzák, és jobb természetes módon fogyasztani.

Így szoktam rá a feketekávéra, amiből naponta általában két adagot – jó édesen készítve – elfogyasztok.



Balatonnál

1965.

Telt az idő, válóperünk pedig harmadik éve húzódik; nem akart megegyezni, és mindig, mindent megfellebbezett. Gyermekeimet, és engem is nagyon kimerített lehetetlen helyzetünk. Kértem a főnökömet, szeretnék nyárra szüleimhez utazni a gyerekekkel, s az összes szabadságomat kivenném, de még további rendkívüli szabadságot is igényelnék. Már egyikünk sem bírja elviselni az itthoni állapotokat, mindnyájan zaklatottak vagyunk, végképp kimerültünk.

Szüleimhez utaztunk Balatonkenese-Üdülőtelepre. Út közben Budapesten bementünk a Gyermekklinikára, Attilának az éppen esedékes felülvizsgálatára. Amikor villamossal végigdöcögtünk az Üllői úton, megálltunk és kiszálltunk annál a szép templomnál, amely mellett elhaladtunk. A Mária-oltárnál térdén állva kértem a jó Istent, könyörüljön rajtunk, szabadítson ki ebből a földi pokolból, amiben már évek óta élünk.

Balatonnál nyugalom és béke fogadott bennünket, kipihentük magunkat. Főnökeim és kollégáim közben megoldották a problémát; férjemnek találtak egy kisebb lakást, azt rendbe hozatták és átköltöztették, majd hatósági pecsét került lakásunk ajtajára. Hurrá! Otthonunk fölszabadult, nyugodtan hazatérhettünk!

Hazafelé Budapesten, mikor megláttuk a kis templom tornyát, ahol olyan szívből imádkoztunk, megint eszembe jutott Ady verse: *Mikor elhagytak, amikor a lelkem roskadozva vittem, csöndesen és váratlanul átölelt az Isten...*



Levél

1967. július 5.

Attila sorsát mindig szívemen viseltem és aggodalommal töltött el, hogy eddig nem találtam számára megfelelő helyet. Mindig, mindenütt, ahol mód nyílt rá, érdeklődtem, mit tehetek érdekében. Számtalan helyre írtam. A napokban kaptam egy címet, írógép mellé ültem, és ismét próbálkoztam. Kivonatossan leírom a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Gyermeklélektani Laboratóriumához címzett leveletem.

„Attila fiam ügyében tanácskéréssel fordulok Önökhöz. Fiam február 11-én töltötte be a 6. életévét. Másfél éves kora óta állandó orvosi és klinika megfigyelés alatt áll. Koraszülött volt, az első felülvizsgálat alkalmával M. Down-kórt állapítottak meg nála.

Eddigi megfigyelések szerint fenti betegség nála enyhén jelentkezik, mert szépen fejlődött, de betegségekre igen fogékony volt, mandulaműtete előtt, szinte mindenféle fertőző gyermekbetegséget elszenvedett.

Normál óvodába járt, jól beilleszkedett a közösségbe, különösebb probléma nem merült fel nála. Mindent ért, amit mondanak neki, azonban nem beszél folyékonyan, hibásan ejti ki a szavakat. Sajnos, nemcsak beszédképességénél van probléma, hanem az elmúlt év februárjától az eddig jellegzetes járása romlott. Izmos, masszív kisfiú volt, és mostanában csípőtől lefelé meggyengült, egyik lába picit vékonyodott, és kisebb-hosszabb időre lesántult, néha teljesen járóképtelen lett.

Az elmúlt évben minden elképzelhető helyre elvittem, hátha segítenek rajta, azonban pontosan nem tudták megállapítani, mi okozza sántítását. Kórházi kezelése óta többféle gyógyszert szed. Ennek ellenére időnként mégis sántít. Cipőbetétet hord, de az ideg-szakorvos véleménye szerint nem ez, hanem inkább erőtlenség miatt sántít.

Lábfájása okozza a legnagyobb problémát, mivel beszédtanítása is nehézségekbe ütközik, mert örülök, ha naponta az óvodáig elmegy reggel, és este haza. (Múlt évben majdnem egy éven át kézben kellett hordoznunk őt.) Azt javasolták, hogy amennyit bír, járkáltassuk, mert pihentetéssel esetleg elsatnyul a lába.

Orvosi és klinikai vizsgálatokról szóló feljegyzések, adatok birtokomban vannak. Kérem, szíveskedjék kisfiamat kivizsgáltatni, és további sorsát, kezelését illetően tanácsokkal ellátni... mivel eddig nem találtam meg azt a helyet, ahol a gyermek mindkét baját kezelnék, és megfelelő tanáccsal látnának el.

Aggódom sorsáért, mert eddigi vizsgálatok azt mutatták, hogy nem reménytelen esetről van szó... azzal biztattak, hogy idővel utoléri magát, és én mindent szeretnék elkövetni annak érdekében, hogy ő is megtalálja helyét a társadalomban, de ehhez úgy érzem, az Önök segítsége feltétlenül szükséges. Kérem, mielőbb vizsgálják meg fiamat, mert szeretném, ha mielőbb kezelésben részesülhetne, hogy ezzel a lemaradását behozhassuk.

Szíves válaszukat várom és előre is köszönöm."



Baleset

Attila nevelése az átlagosnál több gonddal járt, mintha egészséges lett volna, ő mégis egy aranyos kisgyermek. Szerették a bölcsődében, majd később az óvodában is. Szerencsénkre egy igazi jó óvónőhöz, Incike csoportjába került, aki rendkívül sokat foglalkozott vele, és szerette őt, mindig maga mellé ültette. Nem volt vele semmi különösebb gond.

Mielőtt az előbb ismertetett levelet megírtam volna, baleset érte az óvodában, amiről én csak jóval később értesültem.

Még 1966. februárjában történt az, ami bármely más gyermekkel is megeshetett volna. De erről nem tájékoztattak engem. Csak jóval később jutott tudomásomra. Nem is értettem, miért? Talán attól féltek, hogy – mivel a tanácsnál dolgozom – bajt keverek a dologból? Mennyi gondtól szabadultam volna meg, ha kellő időben tájékoztatnak a balesetről! Mindig reálsan fogtam fel a történeteket, s ha idejében közlik velem, akkor is tudomásul kellett volna vennem, hogy ami megtörtént, bárhol, otthon is megeshetett volna vele vagy bárkivel.

Sétálni vittek egy csoportot. Talán itt történt némi mulasztás az óvoda részéről, hogy óvónő nem ment velük, csak két dadus. Valahol út közben fűrészgéppel fát aprítottak,

s mikor a gyerekek meghallották a motor berregését, rohanni kezdtek oda, Attila megbotlott, nekiesett a járdaszegélynek, megütötte a térdét. Nem látszott rajta semmi különös, csak egy idő után kezdett fájni a lába, de annyira, hogy járni is alig bírt.

Ekkor döbbsentett meg az a gondolat, hogy mindez a betegségével kapcsolatos, és nagyon megijesztett, hiszen a felülvizsgálatok alkalmával több, fizikailag nyomorék eseteket is láthattam. Magam elé képzeltem azokat a szomorú eseteket, amelyeknek szemtanúja voltam. Ebben az időben sokat szenvedtünk kislányommal, mert naponta reggelenként együtt indultunk otthonról, Attilát leadtuk az óvodába, Katica ment az iskolába, és én az irodába. Bizony Attilának annyira fájt a lába, legtöbbször cipelni kellett, pedig akkor már megvolt a kellő súlya. Attól féltem, mi lesz, ha emiatt nem vállalják az óvodában?

Csak hogy erre nem került sor, érezték, hogy hibásak, csak féltek tudomásomra hozni. És ezzel tettek nekem rosszat, mert az okát nem tudván, egész kálváriát jártam vele. Különféle szakorvosokhoz, kórházba, Röntgenre, Ortopédiára vittem, helybeli és budapesti kivizsgálásokra. Természetesen soron kívül a fővárosba is felvittem a Gyermekklinikára, ahol jól ismerték. Tudni akartam, ott mit szólnak az egészhez?

Évek múlva mondta el nekem az egyik dadus, mi történt valójában, de megkért arra, ne áruljam el őt. Nem szívesen tettem eleget kérésének, mert hónapokig legtöbbször kézben kellett hurcolnunk, bárhová mentünk. Bennem az keltett gyanút, miért vállalják ilyen körülmények között, hiszen természetes lett volna, ha azt mondják, ne vigyem óvodába, tartsam otthon, hiszen ott is több gondot jelent a vele való foglalkozás, mert nem tudott úgy játszani, járkálni, mint a többi gyerek. Ez is nyilvánvalóvá tette, hogy hibásnak érezték magukat a dologban!

Gondok

Szomorú emlékű lakásunkat, amint lehetett, kicseréltük; átköltöztünk a Lenin lakótelepre, egy komfortfokozattal jobb minőségű lakásba. Szép környezetben, fák között épült házak vettek körül bennünket, ahol igyekeztünk elfelejteni a kellemetlen emlékeinket. Attilát átkértük a közelebb eső óvodába. Csak azért váltottam, mert a baleset óta még mindig gyakran fájlalta a lábát, nem akartam vele minden nap kétszer megtenni a hosszú gyalogutat a – korábbi óvodájáig. Bár ne tettem volna meg ezt a lépést. A Szondi utcai óvodában ugyanis egy idegbeteg nő csoportjába került. Még kinézésre is kellemetlen látványt nyújtott, azt se tudom, hogy kaphatott óvónői oklevelet, – nem nézett ki belőle.

Elég hamar kezdődtek a kellemetlenségek. Attila ugyanis állapotánál fogva nyugodt természetű, barátságos, amennyiben a környezete is hasonlóan viszonyul hozzá. A parancsoló, goromba bánásmódra viszont hasonlóan reagál.

Szülői értekezleten azt állította az óvónő, hogy kiugrál az ablakon, nem fogad szót, nem tudnak rá hatni, stb. Ilyesmit korábban sohasem tett, nemigen értettem az egészet. Igyekeztem szépszerével kérni az óvónőt és az igazgatónőt is, hogy próbáljanak hozzá más hangnemben közelíteni, mert korábban, az előző óvodában semmiféle gond nem merült fel ellene. Nagyon szerették ott.

Telt-múlt az idő, később annyira elfajult a dolog, hogy az óvónő kijelentette, nem hajlandó vele foglalkozni. Ekkor már Attila elmúlt hatéves, tulajdonképpen kinőtt az óvodából. Pszichológushoz kellett vinnem, aki ugyan nem adott róla rossz véleményt, mégis, az óvodai helyzet tarthatatlanná vált. Olyan helyzetbe kerültem, nem tudtam, mitévő legyek. Állásra szükségem van a megélhetésünkhöz, otthon nem maradhatok vele. Itt helyben pedig más megoldásra nincs mód.

Amikor főnököm tudomására jutott, milyen gondjaim vannak, följánlotta segítségét, és azonnal intézkedett. Utasította az egészségügyi osztályunkat, hogy a megyével vegyék fel a kapcsolatot, és helyezték el

valamelyik közeli gyermekotthonban. Iskolába ugyanis betegsége miatt egyelőre nem mehetett, a túlkoros, és nehezen kezelhető gyermekekkel teli kisegítő iskola számára szóba se jöhetett. Borzasztóan érintett, hogy ilyen korán el kell válnunk tőle. Katicával sírva készítettük össze a szükséges holmiját. Kegyetlen érzés volt elválni tőle, idegenek kezébe adni. Így került Szátokra, ahol az általános iskolai előkészítőbe járt.



Attila cicával

Egy téli vasárnapon látogatóba mentünk hozzá. A faluban az úttest havas és jeges, de olvadni kezdett, néhol nagy tócsákban állt a víz, alatta jég. Megcsúsztam. Szerencsémre, karomon vittem Attila irhabundáját, ami talán megmentett egy kartöréstől. A földön fekve körülnéztem, összenéztünk Katicával, és hangerővel nevetésben törtünk ki, mert próbáltam fölkászálódni a sáros-jeges helyről, de sehogy se ment, ezért meg kellett fordulnom. Katámnak nagyon tetszett: azt mondta, úgy mozogtam a koszos lében, mint egy maci. Kabátomból csöpögött a sáros lé, beérve az intézetbe, szép látványt nyújtottam. Próbáltam letisztogatni a kabátomról, sikertelenül, ezért a kályha mellé tettem, hogy legalább megszáradjon, mire haza kell indulnunk.

Gyakran látogattuk kisfiamat, de ez nem gyógyította, inkább mindig újra felszakította fájó sebeinket. Sosem felejttem el szomorú arcát, mikor elváltunk tőle, s ő a kerítéshez szorította az arcát, ahogy nézett bennünket, amint távolodtunk tőle...

Aznap este lányommal együtt sírva-nevetve emlegettük Attila kedvességét, pici korában vele történt eseményeket:

Egy alkalommal Attila ebédjét (nagyon szerette a sárgarépából készült pépes ételét) az asztalra tettem hűlni, közben valamiért bementem a szobába. Mikor kijöttem, ijedten tapasztaltam, hogy Katica – akkor alig 8 éves

– ül az asztal melletti széken, ölében a kicsi, és szépen, mondhatnám úgy is, hogy szakszerűen eteti őt kiskanállal. Olyan ügyesen csinálta, hogy nem szólhattam semmit. Amikor a két nagyobb testvér még kicsi volt, nem szerették, sőt, kiköpködték a tisztán sárgarépából készült ételt. Most meg a kislány mindig figyelte, marad-e Attila ételéből, és örömmel elfogyasztotta. Utána már mindig többet készítettem, hogy neki is jusson a finom ételből.

Balatonnál

1971-ben nagy veszteség érte családunkat. Anyukám sok baj, betegség után örökre itthagyt bennünket. Sosem felejttem el azt a jelenetet, mikor a temetés után először mentünk le nyaralni a **Balatonhoz**. Megérkeztünk, s amíg mi apukát üdvözlöttük, Attila eltűnt. Először nem tudtam mire vélni, miért szaladgál a kertben, majd a lakásban, minden szobába benézett, mintha keresne valamit. Nem tudtuk mit kereshet?

Akkor értettem meg, mikor utána mentem. Folyton azt hajtogatta: – Hol van nagymamám? Ugyanis őt nem vittük el a temetésre. Úgy beszéltem meg a családdal, jobb, ha nem vesz részt a szomorú szertartáson, ki tudja, hogyan reagálna rá? Nehéz volt neki megmagyarázni, hogy többé már csak a temetőben találkozhatunk vele. Most ezért keresi mindenütt.

Hogy minél előbb megértse, a következő temetőlátogatásoknál mindig magammal vittem. Így tudtam elérni, hogy szeretettel viszi a virágot, és öntözi a zöld növényeket. Rám néz és mondja: – Itt van nagymamám! Egyébként szabadságunkat minden évben a Balatonnál töltöttük. Apukám már harmadik éve egyedül élt a családi házban, mindig szeretettel várt bennünket. Élveztük a kellemes balatoni nyaralásokat. A tó vize kellemes volt; családunk minden tagja örömmel járt látogatóba a nagypapához.

Egy langyos nyári estén átsétáltunk Akarattyára, moziba, amikor éppen valami rémséges kínai darabot adtak. Attilát is magunkkal vittük, de őt nagyon felpörgették a véres jelenetek. Nem lett volna szabad elvinnünk egy ilyen kegyetlen tartalmú darabra, de nem tudtuk, milyen filmet vetítenek. Hazafelé az egész hosszú úton izgalommal mesélte és bemutatta a látottakat, miközben mondotta: *„Tőföm a kést, folyik a vér!”* (Lefordítva: Döföm a kést, stb.) Sokáig, évekig a hatása alatt maradt.

A háztetőn

Egy nyári szünidőben – hazaérkezve az irodából – nem tudtam mire vélni a gyanús csendet, ami otthon fogadott. Nem értettem, mi történt – Katica akkor nem szólt róla – csak jóval később mondta el nekem.

Vakáció lévén, otthon voltak a gyerekek, Attilát is hazavitték az óvodából, a többi gyerekekkel az udvaron játszottak. Hogy, hogy nem, valaki az épület tetejére nyíló ajtót nyitvafelejtette. Talán dolgoztak odafönt.

Attila eltűnt, Katica keresni kezdte. Az egyik gyerek meglátta, hogy fönt, a négyemeletes ház lapos tetején lassan sétálgat. Kati rettenetesen megijedt. Kérte a gyerekeket, ne kiabáljanak neki, nehogy megijedjen, ő pedig futva sietett föl a rengeteg lépcsőn a tetőre. Ott lábujjhegyen közelítette meg. Szólni sem mert, már alig pár lépésre voltak a tető szélétől. Sikerült hátulról elkapni őt, az utolsó pillanatban. Néhány másodperc, és lezuhanhatott volna. Még most, mikor nekem elmondta, szinte sápadt lett az emlékezéstől. Rémülten hallgattam az elbeszélését.

Különben barátságos, aranyos kisgyermek, mindig együtt játszott a többi gyerekekkel. Ebből az időből őrzök egy fényképet, amit az utca végén készítettünk róla. Ott áll a doktórék háza előtt, akik szintén nagyon kedvelték őt. Gyakran látogatott hozzájuk, mivel egyszer a Kórházban az osztályukon rövid kezelésre szorult, s ettől az időtől tartották a barátságot.



„Láthatás”

Dolgozom az irodában, megszólal a házi telefon. Kolléganőm, a gyámügyi előadó szól bele. – Katikám! Volt férjed van itt. Kéri a gyerekek láthatását elrendelni.

Érdekes. Nem tudtam mire vélni, miért most jut eszébe? Már eltelt egy fél év, nem hiányoztak neki a gyerekek, talán most megkérdezte tőle valaki, hogy szokott-e velük találkozni? Ki tudja? Megkérdeztem: – Miért van rá szüksége? – Már szóban közöltem vele, hogy bármikor, ha óhajtja, megbeszélés szerint elviheti a gyerekeket. Azt is mondtam: ha nem óhajt velem szót váltani, kollégái útján üzenhet, akikkel jó kapcsolatot tartok.

– Feleségével beszélek – hallom Iluska hangját – azt mondja, semmi akadálya, ha szól, bármikor elviheti a gyerekeket.

Megint hallom a telefonon keresztül volt párom hangját.

– Nem! Én írásban, határozattal kérem elrendelni a láthatást!

Ezt követően kolléganőm írásban rögzítette a megállapodást, hogy minden hónap első vasárnapján, délután 3-tól 5 óráig elviheti a gyerekeket (többet nem is igényelt).

Az sem mindennapi eset, hogyan zajlottak le az elkövetkezendő „láthatások”.

Nyári vakáció lévén, mindnyájan otthon voltunk. Csodák-csodája, szokása ellenére, az első alkalommal, vasárnap délután a megjelölt időben, pontosan jött apuci. A gyerekek (persze csak Katica és Attila, mert Gyurikával nem volt beszélő viszonyban) szépen felöltözve, izgalommal várakoztak. Még le sem telt a „láthatás” ideje, nemsokára hazaérkeztek. Mint mondták, cukrászdába vitte őket.

Legközelebbi randevúra már félórai késéssel érkezett és nagyon hamar visszahozta őket. A harmadik „láthatás” már elmaradt, „elfelejtett” a gyerekekért jönni, ezt követően egyáltalában nem kérte el őket. Ezért kellett neki a hivatalos láthatás írásban való elrendelése!

Évekkel válásunk után is, apuci nem is egyszer, kinyilvánította szülői „szeretetét”. Katica már a középiskolába járt, a szakmai gyakorlatokat a kórházban töltötték. Mivel arrafelé lakott az apja, osztálytársával elhatározták, hogy meglátogatják. Becsengettek, ő nyitott ajtót, de nem invitálta be vendégeit, hanem megállt, kezeit keresztbe téve – szinte elállta útjukat – nehogy belépjenek. Néhány percig beszélgettek. A kislány annyira leforrázva érezte magát apja viselkedése miatt, hogy gyorsan elbúcsúztak, s ezt követően soha többé nem kíváncszott apját meglátogatni.

Megtagadta gyermekét

Hosszú idő távlatában a volt férjem még mindig nem tudott belenyugodni, hogy őt valaki elmerte (!) hagyni, pedig közben már újránősült, igazán jó lenne, ha békében hagyna bennünket. Abban reménykedtem, ha megnősül, már nem lesz annyi ideje velünk foglalkozni. Hatalmas dosszié, tele iratokkal, a valóperes anyagunk, ami önmagában egy regény, de inkább tanulmány arról, hogyan nem szabad elválni a házasfeleknek, ha elromlott kapcsolatból szabadulni akarnak. Mert a mienk sajnos, ilyen volt.

Nem tagadta meg önmagát, de arra képes volt, hogy megtagadja saját gyermekét is. Több év elteltével, válásunk után, pert indított a bíróságnál, melyben kérte megszüntetni az egyetemre járó fia tartásdíját, olyan indokkal, hogy arra érdemtelen, egyébként is, ő engem – mármint volt feleségét – nem hajlandó támogatni, mert a pénzét én használom fel! (Pedig a bíróság annakidején csekély jövedelméből, minimális összeg fizetését rendelte el tartásdíj fejében.) Nemsokára Attiláét is meg akarta szüntetni, olyan indokkal, hogy nem az ő gyermeke... Erre már nagyon begurultam, és elhatároztam, hogy nem hagyom annyiban a kijelentését. Miket fog még kitalálni? Nemrégén még azért *küzdött*, hogy a „láthatást” határozatilag kellett elrendelni; tette ezt, de csak a

cirkusz kedvéért. Mi lett a vége? Kétszer elvitte – először még időben, másodszor félórai késéssel – harmadik alkalommal aztán megfélemezett róla... és soha többé nem hívta meg őket sehová.

Miért most jut eszébe, hogy nem is a gyermeke? Megáll az ész, hogy miket szed még össze? Írásban adtam be az észrevételt a beadványára, s ott kifejtettem, ami nyilvánvaló, jól látható, hogy az egyetlen gyermeke, aki letagadhatatlanul hasonlít rá! Ugy fogalmaztam, ahogyan eszembe jutott: őt aztán le sem tagadhatja, mert *nemcsak külsőleg, de egyetlen gyermeke, aki szellemileg is ráhasonlít*, egy különbséggel, hogy nagyon kedves gyermek. Gondolom, postabontáskor jót nevetettek a főlvételi irodán, mikor megérkezett a válaszem.

Rózsahimlő

Egy nyári reggel Attila testén kiütések jelentek meg, lázas volt, azonnal orvost hívtam hozzá. A gyerekorvost nem találtam, így a körzeti orvos helyettese jött, akit személyesen nem ismertem. Megvizsgálta. Megállapította, hogy **rózsahimlője van**. Ezt én is tudtam, mégis kénytelen voltam kihívni, mert otthon nem maradhat egyedül. Beszélgetés közben – mintha nem is tudtam volna róla – kijelentette, hogy Down-kóros, ami nem gyógyítható betegség, és csak úgy,

mellesleg hozzáfűzte: „*az ilyen gyerekek legfeljebb 12 éves korukig élnek!*”

Erre egy világ omlott össze bennem. Tudtam a betegségéről, hiszen állandóan jártam orvosokhoz és rendszeres felülvizsgálatokra. Minden akkor ismert irodalmat elolvastam, és érdeklődtem szakemberektől a betegséggel kapcsolatos új fejleményekről, de erről eddig senki nem tett említést. Ezt, így valakinek az arcába vágni – kegyetlenségnek tartottam! Ezt követően félelemmel vártam az idők múlását, és amikor elérte a tizenkettedik, majd a további éveket, mindig hálát adtam a jó Istennek, hogy nem vált be szomorú kinyilatkoztatása. Azóta is rossz emlékekkel gondolok arra az orvosra.

Azt sem helyeslem (akarom mondani: nem tartom emberségesnek), ha kéretlenül-kíméletlenül tesznek hasonló nyilatkozatot betegek a hozzátartozóknak.

Aggódom sorsa miatt

Szülői értekezleten Attila szaktanára jó ötlettel lepett meg. Lassan ezt a helyet is kinövi, és a balassagyarmati gyógypedagógiai iskola nem neki való, mert oda általában túlkoros és olyan gyerekek kerülnek, akik viselkedésük-nél fogva nem felelnek meg a normál iskolai követelményeknek.

Az illető gyógypedagógus, és a főiskolai tanára Budapesten, egy foglalkoztató intézet

igazgatója. Ahogy Attilát megismerte, olyan véleményt alakított ki róla, hogy az a képzés számára alkalmas, ott jól képezhető. Megkaptuk tőle az igazgató nevét, az intézet pontos címét. Nagyon megkönnyebbültem, mert remény nyílt arra, hogy végre megfelelő helyre kerülhet. Előzőleg hasonló források után kutattam, mindenfelé leveleztem. Még ma is őrzöm azokat a leveleket, amelyeket különféle helyekre küldtem, ahol lehetőség nyílna számára valamilyen előmenetelre, hogy ne kallódjék el az életben.

Idősebb fiam ekkor már a *Műszaki Egyetem második évfolyamára* járt. Előző telefoni bejelentkezés után együtt kerestük föl az intézetet a Moszkva-térről nyíló, *Csalogány utcában*. Érdekesnek tűnt számomra, ahogyan lezajlott az egész.

Igazgató úr előzékenyen fogadott, megértően hallgatta végig, amit előadtam. Említettem neki, hogy egy tanítványa ajánlotta nekünk ezt az intézményt, aki Attilával az iskolai előkészítőben foglalkozik.

Ellátott tanácsokkal, mit kell tennünk, hogy Attila bejuthasson ide. A Bethlen tér 2-ben működő Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Pszichológiai Tanszékén – előzőleg rögzített időpontban – pszichológusok vizsgálják meg. Ennek birtokában írom meg a kérvényt, ide az intézetnek címezve, amit ő

vesz át, és továbbítja a bizottságnak, amely döntést hoz a felvétele ügyében. Megnyugtató, hogy a felesége bizottsági tag, és nem lesz semmi gond a föl vételét illetően.

Boldogan vittem Attilát a pszichológiai vizsgálatra. Nem féltem tőle, tudtam, hogy ilyen környezetben megállja a helyét. Egy kedves tanárnő foglalkozott vele: rajzolni kellett, utána különféle ábrákat mutatott neki, hogy azokat föl ismeri-e. Szóban közölte: a foglalkoztató iskolára alkalmas, postán elküldik az írásbeli eredményt, melyet aztán a kérelemmel együtt személyesen vittünk el az intézetbe. Igazgató úr elmondta, hogy a felügyelete alatt álló intézet elhelyezése nagyon zsúfolt, kicsi a szabad területük, itt már sincs férőhely. Arra kért, hogy a nyári szünidőre valahogy oldjuk meg Attila felügyeletét, s az új tanévben, a Nagyváradtér közelében megnyíló új intézménybe – ahol az igazgatói teendőket a felesége fogja ellátni – föl veszik.

Már majdnem búcsúzkodni kezdtünk, amikor megkérdezte, hogy tulajdonképpen melyik kerületben lakunk? Csodálkozva néztem rá, kicsit meg is ijedtem: hátha akadályozza célunkat, mivel nem a fővárosban lakunk? Nem emlékezett rá, hogy a telefoni bejelentkezésem alkalmával közöltem vele, hol élek. Most, amikor megmondtam, hogy Balassagyarmaton lakunk, nagyon kedvesen azt

ajánlotta: a kérelmünkben egy budapesti címet jelöljünk meg, ahová a választ küldheti. Egy rokonunk lakáscímét közöltük vele. Nagy kő esett le a szívemről, hogy Attila útját sikerült egyenes útra terelni.

Attila iskolás lett

1972. őszén - igaz, nem szeptemberben, de októberben, - elfoglalhatta helyét a Diószeghy Sámuel utca 25. szám alatti **Foglalkoztató Általános Iskolában**. Megkönnyebbulést jelentett számomra, hogy megfelelő helyre sikerült szegény gyermekem útját egyengetnem. Októberben valóban elfoglalhatta helyét az új intézményben, ahol gyakran meglátogattuk őt, általában vasárnapokon, legtöbbször a két idősebb testvér is csatlakozott hozzám. Ilyenkor együtt töltötte az időt kis családom, vendéglőben étkeztünk, ami Attilának különösen tetszett. Sokszor a fogaskerekűvel mentünk kirándulni, vagy fölmásztunk a Gellért hegyre, onnan gyönyörködtünk a panorámában, cirkuszban, és a Ligetben gyakran időztünk. Attila mindig jól szórakozott és megismerte Budapest nevezetességeit. Többnapos vakáció idején természetesen mindnyájan együtt voltunk otthon, vagy a Balaton mellett, szüleimnél nyaraltunk.



Attila kisiskolás

Szerencsésnek érzem magam, mert gyermekeim a tanulás frontján helytálltak. Magatartásukkal, tanulmányi eredményeikkel én, és tanáraik is elégedettek voltunk, különös gondot nem okoztak, jól tanultak, és jó bizonyítványt hoztak haza, amit mindig örömmel írtam alá.

Attila is jó véleményt kapott az iskolában töltött évek alatt tanúsított szorgalmáért, magatartásáért pedig írásbeli dicséretet.

Különösen jó eredményt ért el a gyakorlati foglalkozásokon. Jó kézügyessége van, szé-

pen rajzol, szeret filctollal festeni. Az iskolából kijártak egy kekszgyárba, ahol válogatták, mérték, csomagolták a különféle süteményeket. Amikor hazajött, meglátott egy keksz-csomagot, azonnal mondta, hogy az milyen fajta, és kérdésünkre, kezdte sorolni a számtalan keksz-féléket: van kakaós, citromos, diós, vaníliás, fahéjas s még többet is elmondott. Összenéztünk: milyen jól megjegyezte a süteményfajtákat. Ha tőlünk megkérdezné valaki, biztos, hogy egyikünk sem tudna hirtelen ennyifélét felsorolni. A foglalkoztató általános iskola minden fokozatát elvégezte, erről bizonyítványt kapott, ami olyan eredmény részéről, amire nem is számíthattam.

Vakációk

Iskolai szünidők alatt Attila mindig itthon tartózkodott családi körben, hétvégékre is hazahoztuk. A hosszú nyári szünet egy részét a helyi általános iskola nyári táborában töltötte. A tanárok nyugodtan vállalták a felügyeletét, mert semmi különös gondot nem okozott.

Amíg szüleim éltek, a szünidő további részében hozzájuk utaztunk, a Balaton mellett nyaraltunk. Korábban gyakran bajban voltunk, amikor olyan helyre vágytunk, ahol úszni lehet. Hiába tettük Attilát csónakba, vagy gumimatracra, amíg a többiek élvezettel ugráltak a vízbe, de ő – ha egy icipici víz

csobbant rá – félelmében valósággal üvölteni kezdett. Mindenki ránk figyelt, a fürdőzők nem tudták mire vélni, mi baja lehet.

Aztán váratlanul minden jóra fordult. Csofálatos nyarakat töltöttek ott gyermekeim. Attila már kiskorában megtanult úszni. A gyerekek sokszor az egész vakációt a Balatonnál, nagyszülőknél töltötték, én csak a szabadságom idejére utaztam le utánuk. Attila – ahogy korábban félt, sőt, irtózott a nagy vízfelületektől –, később annyira megszerette a vizet, a szabadtéri fürdést, hogy alig lehetett őt a vízből kicsalogatni.

Akkor tanult meg úszni, amikor vakációban egy nagyobb diáklány mindig a parton tartózkodott, aki gyermekbénulás miatt nem mehetett be a vízbe, és sok gyerek körülötte játszott; mellette sorban ki-beugráltak a Balatonba, és ő figyelt rájuk. Egy alkalommal megkértük, hogy vigyázzon Attilára is. Ezért végre, mi is nyugodtan mehattunk úszni.

Visszafelé, amikor Attila észrevette a közeledésünket, már messziről kiabált: tudok úszni, tudok úszni! Alig mondta ki, máris előretartott kézzel fejest ugrik, s teljesen elmerül a víz alatt, ahol a part mellett is több mint egy méter mély a víz... Nagyon megijedtünk, siettünk a segítségére, oda, ahol elmerült, hogy kimentsük... Legnagyobb csodálkozásunkra felbukkan a víz alól, és örömmel jön, akarom mondani, úszik felénk!

El se akartuk hinni, olyan jó hatással volt rá a vele egykorú gyerekek társasága, akik mind ugráltak, lubickoltak a vízben, mire ő is bátorságot merített, és kipróbálta. Azóta is víz alatt úszik, és eszébe se jut félni a medencéktől vagy a tavaktól.

Nővérét érettségi után, a kórház Röntgen Osztályára vették föl, ott, munka mellett kellett megszereznie a szakvizsgáit. Attila szeretett bejárni hozzá, vasárnaponként ő vitte be neki az ebédet. A legtöbb kapus már ismerte őt, beengedték. Azonban amikor idegen portás volt szolgálatban, Attila akkor sem jött zavarba. Ha megkérdezte tőle, hová igyekszik, – azt mondta, hogy Katához, de meg se állt, ment tovább nyugodtan az ismert épület felé.

Szeretett bejárni, már mindenki ismerte, és ott is kedvelték őt. Egy alkalommal azonban kellemetlen helyzetbe hozta nővérét. Ki tudja miért, ő is velük tartott az ebédlőbe. Szokása volt, ha valamit nem jól mondott vagy tett, s ezt szóvá tették neki, akkor magát mentve azt válaszolta: – „Kata mondta!” – akkor is, ha nem úgy történt. Most az ebédlőben hasonlóan tett ebéd közben, s nővére arra figyelmeztette, hogy ilyet nem szabad mondani! Persze, hogy magát mentse, ismét azt válaszolta, hogy Kata mondta! Aki még nem ismerte ezt a szokását,

Katicára furcsán nézett; Attila nem egyszer zavarba hozta őt.

1977. Apám egészségi állapota olyan fordulatot vett, hogy már nem maradhatott egyedül Balatonkenese-üdülőtelepen. Bár nem akarta elhagyni otthonát, és feladni önállóságát, mégis el kellett hoznunk, mivel nem maradhat állandó felügyelet- és orvosi ellátás nélkül. Nálunk jól érezte magát családi körben. Délután és esténként, mikor mindnyájan körülvettük, sokat mesélt a régi időkről, gyermekkoráról, erdélyi havasokról, kellemes emlékeiről, a két világháborúban átélt eseményekről. Attila tátott szájjal figyelte mesélés közben, és kedvesen vette körül nagypapáját, ő vitte neki tálcán az italt, a gyógyszereit, vagy amit éppen kért. Igaz, másokkal szemben is hasonlóan udvarias és készségesen viselkedett mindig.



Sorozás

1979. január 17.

Megkaptuk az értesítést. Hihetetlen, de Attila már 18 éves, elérte azt a kort, amikor sorozásra hívják a fiúkat:

„Kedves Buday Elvtárs! Önt a Magyar Népköztársaság törvényei szerint ebben az évben katonai nyilvántartásba vesszük... A honvédelmi miniszter utasítása Önt adatlap kitöltésére kötelezi...” stb.

Elgondolkoztam azon: Most kit soroznak? Szegény, beteg gyermekemet?

Sajnos, őt nem lehet. Pedig talán egyedüli fiatalember kis hazánkban, aki örülne annak, hogy hamarosan katonaruhába bújhat. Mióta bátyja katonaviselt volt, attól az időtől fogva állandóan azt hajtogatja: *„Én is katona leszek!”*

Ha őt nem lehet sorozni, az lenne logikus, ha apja intézné ezeket a férfias dolgokat, de ő már 14 éve nem tartja vele a kapcsolatot; utolsó bírósági beadványában megtagadta a fiát.

Akkor pedig ki mást lehet most sorozni, mint engem, az anyját, aki helyette intézi az ügyeit. Ezért leültem kitölteni az adatlapot, a „Megjegyzés” rovatba beírtam a betegségét, csatoltam hozzá a megfelelő igazolásokat, majd postára adtam. Gondoltam, ezzel lezártam az ügyet.

De tévedtem. Mit ad Isten? Ennek ellenére, annak rendje-módja szerint tavasszal megkaptuk a sorozási parancsot. Mit tehettem? Engem eddig még úgyse' soroztak, elindultam hát Attilával a Katonai Parancsnokságra, sorozásra.

Ott álltam én is a sok behívott, csupaszra vetkőzött hímnemű között az orvosi bizottság előtt. Még jó, hogy nekem nem kellett levetkőznöm. Aztán ez is elmúlt, ezt is kibírtam!

Dunakeszin

A foglalkoztató általános iskola befejezése után, 1980 őszén sikerült Attilát elhelyeznünk egy új, jól felszerelt intézményben, ahol akkor lehetőség nyílt a sérült fiatalok foglalkoztatására; igyekeztek mindenkit szellemi- és fizikai erejének megfelelően továbbképezni. Nem volt könnyű feladat, sok utánjárásba került nekem, hogy ide beutalják. Eredetileg egy „istenhátamögötti”, tőlünk távoli és megközelíthetetlen helyet javasoltak számára. Ugyanis bizonyos régióhatárokat vettek figyelembe, holott hozzánk Budapest sokkal közelebb fekszik, és a megközelítése sem jelent gondot; egyébként ott tanul Attila bátyja, akkor már lányom is munkahelyet váltott, az Idegsebészeti Klinikán dolgozik, rajtuk kívül több közeli rokon is a fővárosban él.

Az említett új intézményből többen közeli üzemekbe járnak munkába; a többiek az épületben kialakított foglalkoztató-teremben – különböző egyszerű munkát végeznek. Papírgyártól, konzervgyárakból kapnak munkát; csomagolnak, dobozokat zárnak le,

papírokat válogatnak, stb. Ennek köszönhetően 12 évi munka után Attila, és társai is nyugdíjjogosultak lettek. Sokat jelent nekünk, mert az ellátásához önmaga is – valami csekéllyel – hozzájárulhat. Azóta ott, jó helye van.

Azonban a rendszerváltás után nehezebb lett a helyzet. Ahogy nőtt az infláció, romlottak a megélhetési viszonyok itthon és náluk is. Egyre kevesebb munkát kaptak, végül aztán megszűnt minden. Lassan takarékosági intézkedések miatt elmaradtak a Főtről bejáró tanárok, akik különböző szakköröket vezettek nekik. Attila rajz-szakkörre járt, tanárnője szerint tehetségesen rajzol. Igaz, itthon is ezzel tölti ideje nagy részét, alig győzzük rajzpapírral és filctollal ellátni.

Visszagondolok arra az időre, amikor elkészült az új intézmény, Ahová Attila került. Igaz, protekció kellett hozzá. Abban az időben még dolgoztam, általában vasárnap mentem hozzá látogatóba. Nyugalommal töltött el a gondolat, hogy az intézetben rendes, jó ellátást kapnak. Az emeleti részekben levő kényelmesen és otthonosan berendezett hálószobákban hárman-négyen laknak. Mindenkinek van külön lezárható szekrénye, a társalgóban televízió, rádió és magnó, videó. Az épületet nagy park veszi körül, ahol sétálgatnak, néha segédkeznek a kertésznek. A kapu nyitva, de azt hiszem, innen sosem szöknek meg.

Egyszer, még ottléte kezdetén mégis megtörtént, hogy egy barátnőjével elindultak Budapestre. Nos, nem szökni akartak, csupán Attila említette kis barátnőjének, hogy nővére Budapesten lakik. – Menjünk, látogassuk meg Katát, ajánlotta az én Attilám! Elballagtak ketten a jó négy kilométerre eső távolsági autóbusz-megállóhoz (akkor még megállt Dunakeszin), ott fölszálltak rá, és az Engels-téri végállomáson szálltak le róla. Ott aztán megakadt a tudományuk, nem tudták, merre, és mivel induljanak tovább: metróval, busszal vagy villamossal? Tanakodás közben kezdett alkonyodni, mígnem valakinek feltűnt a két ácsorgó, tanácstalan fiatal... Kifaggatták őket, látván, hogy beteg gyermekekről van szó, bejelentették a rendőrségnek. Nemsokára megjelentek a rend őrei.

Kicsit nehéz megérteni akadozó beszédjüket, mégis elmondták, honnan jöttek, hová tartanak. Villogó autóval vitték vissza őket, ami nagyon tetszett nekik. Időközben Dunakeszin megijedtek, mikor észrevették, hogy két gyerek hiányzik a vacsoránál. Ők is keresésükre indultak, amikor a villogó rendőrkocsival megérkezett a kalandra indult két gyerek.

Én minderről csak a legközelebbi látogatáskor hallottam. Akkor megjegyeztem, hogy talán mégsem helyes, ha ennyire szabadon

járkálhatnak ki-be a nyitott kapun. De ez nem gyermek-fegyintézet, hanem egy barátságos otthon.

Az intézmény szépen berendezett, nagy kerttel körülvéve. Az ott lakóknak mindenük megvan, ami kell, de oda eljutni... Több kilométer távolságra fekszik az épület a vasútállomástól és a távolsági buszjáratoktól. A helyi buszok pedig alig tévednek arrafelé. Nehézséget okozott Attila látogatása, mert akkor még nem volt autónk. Eleinte valahogy megoldottuk, megismerkedtünk egy helybeli autóssal, az autóbusz-megálló közelében lakott, aki ha bekopogtunk hozzá, elfuvarozott bennünket, és amikor vége lett a látogatásnak, eljött értünk, s visszavitt az autóbusz-megállóhoz.

Így ment addig, amíg sikerült megvásárolni az első fehér színű Wartburgot, utána már könnyebben oldottuk meg a hazahozatalt hétvégékre, szabadságra. Ebben az időben megismerkedtünk Dunakeszi környékével. Látogatások alkalmával többször kimentünk a fóti erdőbe, az alagi repülőtérré. Mindig vittünk magunkkal ételt-italt, jó időben ott uzsonnáztunk a fák árnyékában, sétáltunk az erdőben, néztük a felszálló vitorlázó repülőgépeket. Szinte az egész napot kint töltöttük a szabadban.

Évente hivatalosan 60 nap szabadság jár az ott lakóknak, az alatt az idő alatt korábban csupán a megállapított díj 20%-át kellett térítenünk. A rendszerváltás után ez is megváltozott, sajnos, nem a mi javunkra. Mostanában is hazajöhetnek további rendkívüli szabadságra, azonban 60 napon túli otthonlét idejére előbb a térítési díj 50%-ára, majd 60%-ára emelték fel a térítési díjat, pedig addig itthon étkezik, egyébként is mi ruházzuk, és mindennel nekünk kell ellátni.

Amíg munkaviszonyban voltam, többször látogattuk őt, és iskolai szünidőkben mindig itthon tartózkodott. Mióta nyugdíjban vagyok, gyakrabban van itthon. Évente hosszabb az itthon töltött ideje, mint az intézetben. Nagyon jól érzi magát családi körben, de oda is szívesen tér vissza. Mikor befordulunk abba az utcába, ahol kimagasodik az épület, Attila megjegyzi: itthon vagyunk. Megnyugvással hallom, hogy ezt is otthonának tekinti.

Rendszerető, készségesen segít nekem a háztartásban, bevásárlásnál. A holmiját, szekrényét rendben tartja. Különös gondot fordít a rajzszerreire. Az írószerek, filctollak és papírok rendben sorakoznak a kis asztalán. Amíg megvolt, a **kertünkben** is szeretett foglalatoskodni. Estefelé alig lehetett rávenni, hogy hagyja abba a munkát.

Csak egyszer történt valami. Olyan ember, ráadásul egy nő került az intézetbe, aki a fiúkat nem bírta elviselni. Nekünk is mindig a „pici kislányáról” beszélt. Gyógypedagógiai végzettsége ellenére, igazán nem beteg emberek közé való. Olyan dolgokat várt el az ott lakóktól, amit betegségük miatt igazán nem kellett volna. Attilának például *bűnéül rótt fel* – és ahányszor érte mentem, mindig azt emlegette –, hogy amikor visszavisszük, már második-harmadik nap azt kérdezi: – Mikor jön értem anyukám?



Üdülések

A szitokszóval sokat emlegetett időszak alatt, szinte minden nyáron valamelyik fürdőhelyen nyaraltunk, természetesen Attilával együtt. Még egész kicsi korában, iskolai éveinek elején történt, hogy **Zsóri fürdőn** sikerült szobát kivennünk. Lejárt az idő, már össze-csomagoltunk, a kapu előtt állt az autó. Búcsúzkodtunk a háziaktól, mikor arra lettem figyelmes, hogy jár a motorja. Ijedten szaladtam ki, s látom, hogy Attilának sikerült beindítani a kocsit. Jól befékeztem, ezért – szerencsére – nem tudta sebességbe tenni, és megúsztuk baj nélkül. Ez is jelezte rendkívül jó megfigyelőképességét. Utazás közben

mindig, minden mozdulatomat élénken figyelte, ha a volán mellett ültem – ő pedig a másik első ülésen – s lám, működésbe hozta a motort.

Egy nyáron Katicával és Attilával **Harkány** fürdőn nyaraltunk – bérelt szobában –, **Zalakaroson** is többször megfordultunk. Hazafelé a sztrádán Attila rosszul lett. Szegény nagyon szenvedett, a nagy forgalom ellenére többször meg kellett állnunk vele. Most is a kénes vízben – szokása szerint – víz alatt úszott, sokat nyelhetett belőle; ez okozta a rosszullétét. Egy vendéglő előtt hosszabb időre megálltunk, hogy kicsit kipihenje magát, és erőt gyűjtsön a további út elviseléséhez.

Nyaranta én vittem kocsival a gyerekeket – később unokákkal együtt – szabadtéri fürdőhelyekre. Amikor nem kaptunk beutalót, akkor, például **Berekfürdőn** többször nyaraltunk. Egy cég nyári faházát olcsón vehettük igénybe. Magunk gondoskodtunk ellátásunkról. Itthon a hűtőtáskáinkat telepakoltuk, és a kis üdülő hűtőszekrényét megtöltöttük vele. Aztán majdnem egész héten abból szedtük elő a kész ételeket. A többit a strandon pótoltuk. Jó időben naphosszat kint töltöttük az időt a strandon, lubickoltunk a vízben. Ha megéhezett a gyereksereg, ették a – szerintem – bűn-rossz palacsintát, máskor

sült halat falatozott a társaság. Esténként sétáltunk, vagy társasjátékot játszottunk.

Első alkalommal kis unokám: Emese, még alig volt másfél éves, annyira élvezte ezen a helyen a fürdést a langyos vízben, úgy kacagott, hogy a körülöttünk fürdőzők is jókedvre derültek tőle.

Balatonboglárra családi beutalót kaptunk, oda Katica lányommal és az unokákkal együtt mentem. Attilának nagyon tetszett a hely, mert korábban – igaz, csak egyetlen egyszer – elvitték őt is egy csoporttal Dunakesziről, és jól ismerte a fürdővárost. Mi éppen akkor voltunk ott, mikor a vízben rakásra pusztultak a halak. Ez a nyaralás nem sikeredett valami jól, mert a sok döglött hal között nem volt kedvünk úszkálni. Annyi haltetem úszott a víz felszínén, nem győzték eltakarítani a part közeléből, s olyan gusztusos volt, hogy én abban az évben be se mentem a vízbe.

Itt a nyár, a hosszú vakáció. Itt vannak az unokák. Most is – mint már pici koruktól kezdve – jó időben gyakran a közeli **Bánki-tóra** járunk fürödni, megpakoljuk ennivalóval a hűtőtáskákat (de ott is lehet kapni ételt-italt a strandon, nem is drágán). A szükséges holmit bepakoljuk a Warbicsekbe, és egész napokat töltünk el az árnyas fák alatt. Most már eléggé megnöttek, Danika 14, Emese 10

éves, jókat úszkálunk a tóban. Fürdés után a nagy homokban elmélyülten játszanak, utána jókat esznek. Csak záráskor pakolunk össze, és akkor indulunk haza, mikor lement a nap, s nincs már olyan nagy meleg.

Visszaemlékezem arra az időre, mikor még Emese egészen kicsi volt. Közel a parthoz – hatalmas lapos kő állt ki a tóból, azon ültünk és élveztük a hűs vizet, néztük a lubickolókat. Néha, amikor lányom is lejött szabadságra, akkor tanítottuk meg úszni Emesét. Néhány lépésre megálltunk egymástól, elengedtük őt, és egy-két karcsapás után elkaptuk. Most már nagyok, nagyobbak az igényeik is. Mindig vízi-biciklin szeretnének kalandozni a tóban, de a víz néhol mély, nem tettünk mindig eleget kívánságaiknak. Sok fénykép készült itt, és máshol a fürdözésekről, a tóban és környékén.

Sajnos, a kellemes nyaralásoknak nekünk már csak az emléke maradt meg. A rendszerváltás után fokozatosan romlott az anyagi helyzetünk. Már nem is gondolhatunk nyaralásra. A fürdőzőket csak képen és a TV képernyőn láthatjuk.

Nem tudom, hogy számították évenként az inflációt, de biztos, hogy nem reálisak az adatok. Én mindig a korábbi éveket veszem alapul – úgy mérem az életnívónkat – hogy a fizetésünk, majd a nyugdíjunk mennyire

fedezte a kiadásokat. Ahhoz viszonyítva, különösen az ezredfordulótól, fokozatosan minden luxusról – ha a gyümölcsöt és a jobb falatokat ide lehet sorolni – nem is olyan lassanként – még a naponta szükséges használati cikkekről is le kellett mondanunk.

Akkor helyeztük „nyugdíjba” a gépkocsit, mert nem tudtam fönntartani. Évek óta ott áll használaton kívül a szerelőnél, mert a benzinárakkal sem bírtuk a versenyfutást. Pedig ha valakinek, nekem igazán szükségem volna rá.

Persze, az amúgy is elkopott gépkocsi helyett, azóta sem tudtam jobbat vásárolni, pedig nekem már nem országjárásra, sétakocsikázásra kellene használnom (korábban erre is futotta), hanem Attila hazahozatalára, vagy ha a gyerekekhez megyek, a csomagok miatt nélkülözhetetlen volna számomra. Ugyanis mindenki fölött eljár az idő, a szervezet fokozatosan kopik, az én térdeim egyre rozogábbak, már nem bírom a hosszú gyaloglásokat, főleg csomagokkal megrakodva. Mégis le kellett róla mondanom... Már Duna-keszin az intézettől az autóbuszig – a négy kilométeres utat – sem bírom gyalog megtenni.

A pénzünk nem fedezte a legszükségesebb kiadásainkat, úgy, hogy zsonglörködni kellett a rezsi-kiadásokkal, s az egyik hónapban elmaradt számlát átütemeztem a következőre, s hogy föl ne szólítsanak, csak akkor adtam

postára, így cserélődve, hónapról-hónapra kellett idegeskedni, hogy ne gyűljenek össze a tartozások, de azért ne kelljen annyira nélkülöznünk sem. Még szerencse, hogy az OTP jóvoltából – igaz, borsos kamattal megtoldva –, de különféle hitelt vehettem föl, hogy a nyári vakációkat, mikor mindig többen voltunk, valahogy át tudjam vészelni.

A rendszerváltás óta Attilát sem tudom nyaraltatni. Hiába találták ki az üdülési csekket, ő talán kaphatna, de ahhoz is hozzá kellene toldani valamennyi összeget nekem, mivel az alacsony összegű rokkant nyugdíja ezt nem fedezi, nekem kellene kiegészítenem. Kísérő nélkül amúgy sem mehetne, s ezért a forró nyári idényben csak a szép nyaralásokra emlékezünk...

Pedig szegény gyermekem minden nyáron készül, hogy valahol fürödhessen, mert kicsi kora óta jól úszik.



Sorsok

Némely ember (ki tudná megmondani, miért?) valamilyen fogyatékossgal jön e világra, vagy élete folyamán – baleset vagy egyéb ok miatt – jut hasonló állapotba. Sokuk igen értékes tulajdonságokkal születnek, jóindulatúak, készségesek, egészséges igazság-

érzetük folytán nem csapják be embertársaikat. Mégis ők azok, akiket kint a világban általában kigúnyolnak, ugratják őket, pedig inkább tisztelni kellene a naiv jóindulatukért. Ők azonban sajnos, nem mindig tudják megvédeni magukat.

Ami a legszomorúbb, nemcsak egyes emberek, de a társadalom is igazságtalan hozzájuk. Előfordul, hogy az ilyen ember mások hibájából keveredik bajba – vitába, verekezésbe – az „értelmesek” elinalnak, ők maradnak ott a helyszínen, s nemegyszer megvádolják, s még tanúskodnak is ellenük a hatóságok előtt. Kénytelenek szenvedni mások tetteiért. Pedig legtöbbjük békés természetű, jóindulatú.

Nekem aztán van tapasztalatom e téren, hiszen engem is megáldottak az Égiek egy hasonló gyermekkel. Mégsem bántam meg, hogy itt van nekem, mert melegszívű, jóindulatú gyermek. Még a gondolataimat is lesi. Tudja, érzi, mivel szerezhethet örömet valakinek. Ha szomorkodom, azonnal érzékeli, s jön, kiengesztel vagy vigasztal. Mikor gyermekeim kicsik voltak, esténként meséltem nekik, és puszival búcsúztunk el egymástól. Most ő jön oda hozzám lefekvés előtt, megpuszil, és azt mondja: szeretlek, anyukám!

Kicsi kora óta *kedveli az állatokat*, és jól bánik velük. Együtt néztük vele, és soha nem felejttem el azt a jelenetet, amikor Cirmos cicánk: Maca, először hozott haza egeret a kiscicájának. Figyelte, mutatta kicsijének, hogyan kell játszani és bánni vele. (Az már más lapra tartozik, hogy a szerencsétlen kis állat szemszögéből nézve mit jelent ez a „játék!”).

Nekünk két nagy cicánk van, meg egy kicsi. Kormi, ő a főnök. Naponta kétszer, reggel és délután pontosan ugyanabban az időben megjelenik, és ha a gazdi nem teljesíti pontosan kötelességét, odajön, leül elé, mereven, gyönyörű ragyogó szemekkel néz, mintha beszélne hozzám, le nem venné a tekintetét rólam.



Kormi cica

Ha nem reagálok rá, akkor egyre közeledik felém, szép fehérkesztyűs „kezeivel” megérint, előbb többször finoman, de ha sokáig késlekedem, bizony egyre jobban kieresztve a körmeit, addig tapogat, amíg elindulok a konyha felé. Viszont ha az első reagálásra elhatározom – *elég csak gondolatban* – hogy megyek és adok nekik vacsorát, akkor meg sem várja, amíg fölállok, már indul kifelé, sarkában Macával, az anyacicával, és a kis Gigivel, *akik* kicsit távolabb ülve figyelik a jelenetet. Kint a konyhában nyugodtan ülve várják az adagjukat. Sohasem nyávognak, csak olykor, például csirkeboncolás idején hallatják hangjukat, vagy amikor hasonló finomság készül ebédre. Nagy izgalommal keringenek lábam körül, törleszkednek, és nyávogással sürgetik a különleges csemegét.

Szeretem figyelni a természetet, növényeket, állatokat. A macskák is olyan szeretettel, gondoskodással veszik körül utódaikat, mint a jóérzésű emberek. Féltő gonddal figyelik első botladozó lépteiket, tisztogatják, szeretgetik őket, amíg szükség van rá.

S hiába kapott a Teremtőnktől kevesebb értelmet Attila, ezirányú képességei neki is kifinomultak. Szereti az állatokat, ő is gondoskodik a cicákról.

Ha meglátja a naplementét, vagy egy szivárványt, csodálattal nézi és odahív, hogy együtt nézzük...

Szépérzéke tanúskodik arról is, hogy állandóan rajzol. Főleg filctollal dolgozik. Aprólékos vonalakkal készülnek a képei. Előszedi a könyvespolcokról a Magyar művészet c. nagyméretű kiadványt, vagy a többi művészeti könyvet, lapozgatja, s kiválaszt egy-egy képet, egy vázát, egy virágszálat, vagy tájképet... Azt kezdi rajzolni az ő csodálatos látásmódjával, előbb a körvonalait, majd aprólékosan kidolgozza, fáradságot nem kímélve készíti el az ő új, különleges alkotásait.



Ünnepek

Előbb gyermekeim, majd a kisunokáim miatt mindig *nagy karácsonyfát állítottunk*, alig fértünk tőle a lakásban. Persze, Attila mindig örült az ünneplő családnak, az ajándékoknak, és mindennek, akár csak a kicsik. Mindenkit megajándékoz saját rajzaival. Most még egy kis fehér lapra „fenyőgallyak-fenyőtobozok-gyertyával” képet ragasztott, s azt is a fa alá tette. Mindenki – mindenkinek készített valamilyen meglepetést. Mindnyájan örülünk az ajándékoknak és egymásnak.

Még amikor Dunakeszire került Attila, az Intézet megbízott egy rajztanárnőt, aki

szakkör keretében foglalkozott vele. Erzsike néninek hívták a gyerekek, ő nagyon ragaszkodott hozzá, és sokat tanult tőle. Mikor erről beszélgettem a tanárnővel, azt mondta, hogy az egyszerű, érdekes, szögletes rajzaiban is van valami művészi. Nemsokára az Intézet megnyitása után rendeztek egy országos kiállítást az akkor átadott Budapesti Orvostudományi Egyetemen, a sérült gyermekek különféle munkáiból. Némelyikük kézimunkával, mások szövással, agyagból formált vázákkal és más eszközökkel, Attila pedig a rajzaival szerepelt a kiállításon. Fényképen megörökítettem a kiállított képét.



Maca cica

2003. július 10. csütörtök

Késő este van, televíziót nézünk. Emese kint a folyosón, a kellemes nyárestén szórakozik kis barátnőivel. Attila meg szorgalmasan rajzolja a képeit. Úgy dolgozik, olyan szorgalommal, mintha fizetnének érte. Éppen lefeküdni készülünk. Egyszer csak Emese ijedten nyitja az ajtót, kezében a fájdalmasan nyávogó, anyacicánkkal.

– Mi történt? – szaladok eléjük. Letesszük Maca-cicát a földre, alig vánszorog... – Szinte kúszik a földön, egyik első lábát fájlalja és

kínosan, szünet nélkül nyávog. Óvatosan fölmelelem, leteszem az ágyra. Még megfordulni sem tud, rettenetesen szenved. Attila is nézi, mindnyájan együtt szenvedünk kedvencünkkel. Gyorsan kiszaladok, előveszem az egyetlen szem Algopyrint és Eleniumot, próbálok belőlük egy-egy ici-pici darabkát leszabni, összetöröm, és kis májkrémbe csomagolva, megetetem vele.

A gyógyszerből valamennyire enyhült a fájdalma, mellettem, egy cicatarakn aludt el. Reggel állatorvost kerestünk. Nyár végén az ismerősök nincsenek itthon. Egyiket mobiltelefonján sikerült elérnem, valahol vidéken találtam rá. SOS-jelzést hagyok az üzenetrögzítőjén. Nemsokára visszahív, hogy Berce len értekezleten vesz részt, de nemsokára eljön megnézni a cicát. Dél van, mikor megjelenik. Látom, gondban van. Azt mondja, hogy Röntgen talán kimutatná, mi okozza a fájdalmat, meg azt a csúszó-mászó közlekedést, de a közelben sincs olyan állatorvos, aki a csont-problémákhoz értene. Megadja az egyik budapesti állatklinika címét, telefonját. Oda kell vinni.

Lányomat már tegnap tájékoztattuk a balesetről. Most ismét hívom, segítségét kérem, hátha tud közelebbi állatklinikát, mert a kapott címet nehéz volna megközelíteni. Nemsokára visszahív, közli, hogy hétfőre be-

jelentette a cicát, és reggel kilenckor kell jelentkeznünk egy közelebbi helyen.

Vasárnap ebéd után Emesével együtt, autóbusszal visszük betegünket, egy nagy bevásárló-kosárban. Attila szomorúan veszi tudomásul, hogy nem jöhet velünk; itthon marad a bátyjával. Szegény cica nehezen viselte a bezártságot, egész úton nyávogott. Hiába simogattuk, becéztük, csak jajgatott a fájdalomtól, szenvedett a melegtől, és főleg az ijedtségtől úgy lihegett, mint ahogy a kutyák szoktak. Szegény végignyávogta az utazást. Talán azt hitte, hogy már örökké úton lesz? Mit gondolhatott magában? – Miért hagytuk el az otthont, hová visznek, mi lesz velem? Mi ez a nagy zaj? Miért vagyok bezárva?

A Metróból kiszállva, megint a nagyvárosi zaj fogadja, majd a helyi autóbuszok zúgása ijesztette. Aztán egy ismeretlen lakás, ahol egy fekete Puma (Katicáék Krampusz-cicája) felpúpozott háttal és szőrzettel, fújva és morogva fogadta az idegen betolakodót... Arra kellett vigyáznunk, nehogy a két cica közel kerüljön egymáshoz. Krampusz egyszerre mindenkiben ellenséget látott, már rám is morgott és fújt. Borzasztó dühös lett, hogy egy idegen került az ő birodalmába. Csak sétált haragosan, kerülgetett mindnyájunkat fölpúpozott háttal és sünire emlékeztető farokkal, szőrzettel. Este az otthoniakra

gondoltam. Attilát rossz érzés volt otthagyni, pedig bátyja jól ellátja őt.

A cicával Emese szobáját kaptuk meg hálóhelyül. Mikor bevittem és letettem az ágyra, boldogan foglalta el, végre, itt is van egy kényelmes fekhely. Éjjel csendes volt, nem nyávogott, nyugodtan aludtunk.

Reggel csapatostól mentünk az állatklinikára, a váróhelyiségben még két cica és sok-sok kutyus várakozott, egyik sántít, másiknak gallér a nyakában, csupa beteg állat... Mikor beléptünk, minden kutyus a fülét hegyezte, de egyik sem ugatott, s nem támadtak, mindegyikük saját betegségével foglalta el magát, ezért csak illedelmesen nézegették a jövevényt.

Fiatal állatorvos nézte meg, és kérdezte, mi történt a cicával? Sajnos, ebben nem tudtunk segítségére lenni, mert mi sem tudtuk, mi okozta a baját. Aztán egy „cica-nővér” segítségével megvizsgálta. Szakszerűen, fájdalommentesen tették harcképtelenné. Hamarosan kisült, hogy nemcsak a jobb első, hanem a két hátsó lába is sérült, vagy ki tudja, most miért működik rosszul. Amikor tapogatta, s ahol fájhatott a cicának, mindig halkan nyávogott egyet, szinte válaszolt a kérdésekre, hogy hol fájjalja. A fiatal állatorvos megállapította Röntgen nélkül is, hogy nem törés okozza a járáshibát és fájdalmat, hanem az ínszalagok nyúltak meg a lábaiban.

Kapott injekciót, ami egy hétig csillapítja a fájdalmat, lehet, hogy addig meggyógyul. Ha nem, vissza kell vinnünk. Javasolt egy vitamint, amit a Klinika területén megvásároltunk.

Délután Danika és Emese kísért ki a buszállomásra. A cicának külön hely-jegyet kértem. Egész úton jól érezte magát a cicahordozóban, most már nem is nyávogott. Igaz, mikor elhelyezkedtünk, kinyitottam az ajtaját, a nagy meleg miatt vizes zsebkendővel végigsimogattam, aztán a magammal hozott ételt-italt föltálaltam neki. Jóllakva, kényelmesen elhelyezkedve, egész úton nyugodt volt, aludt.

Itthon az állomáson a két fiú várt ránk. Attila hozta haza a cicahordozót az állomásról. Hazaértünk. Amikor itthon kinyitottuk a rácsot, megnyugodott. Azonnal az erkélyen foglalt helyet, s békésen elnyúlt a szőnyegen, és a kis résen figyelte az utca forgalmát.

Jó étvággal eszik, vitaminját az ételbe keverve kapja. Bár még nem járka rendszeren, mégis mintha napról-napra javulna az állapota. Csak azt sérelmezi, hogy nem mehet ki a szabadba. Egyelőre az állatorvos javaslatára szobafogságba kényszerült, nem engedjük ki. Később felügyelettel már a sétált folyosón, majd néha lement az udvarra, de hívásra visszajött. Meggyógyult Maca-cicánk.

A vakáció nálunk most is zsúfolt, programokkal, vendégekkel teli. Attila egész nyáron velünk van. A cica lassan teljesen meggyógyult, már alig lehet visszatartani, mindig kikívánczik. Kiengedem, csak estefelé tereltem be, félek, nehogy éjszakára kint maradjon. Mindig éjszaka történik baj a cicákkal.

Emese rövid időre hazament, valamilyen programja miatt, de nemsokára ismét visszajött, itt tölti a vakáció további részét.

Szorgalmasan készítjük elő a kiállításra Attilával a rajzokat. Mindegyik hátlapjára ráírom a kép címét, aztán színes kartonokra ragasztom. Kiraktam a kisszobai két rekamiéra sorban, jól mutattak a nyersfehér gyapjún, olyan az egész, mint egy színes virágos rét. Már érdeklődtem a könyvtárban, hogyan készüljünk a kiállításra; meg kell várnunk az igazgatónőt, aki szabadságon van, Ő osztja be a kiállítások idejét.

Augusztus 20.

Mindnyájan itthon töltöttük az ünnepet. Este megnéztük a televízióban a budapesti tűzijátékot. Lehet, többet láttunk így, mintha kimentünk volna a nagy tömegbe. A városban most a Sörfesztivál szervezői rendezik a tűzijátékot, az Önkormányzat pedig a következő vasárnap. Utóbbi mi a házunk lapostetejéről néztük, ahonnan nagyon jól láttuk. Szép volt, persze nem lehet a fővárosihoz

hasonlítani. Attilának nagyon tetszett, amikor a fénycsóvákat felénk irányították. Olyan érzésünk támadt, mintha mindjárt fölénk ereszkednének a tűzcsillagok.

Lejárt a vakáció, Emese szomorúan kezdett csomagolni. Mindig olyan bánatos, mikor vissza kell mennie. Valahogy nem tetszik neki az új gimnázium, főleg azért, mert szigorú híre van.



Rajzkiállítás

Most, hogy több szabadidőm lett, előzetes telefonbeszélgetés után találkoztam a Könyvtár igazgatónőjével. Régen nem láttam őt. Fiatal lány korában versmondóként sokat szerepelt városi ünnepségeken, és egy alkalommal a szlovákiai Nagykürtösre is együtt mentünk egy rendezvényre.

Azt ajánlotta: vigyek mutatóba néhány rajzot Attilától. Nagyon örültem, mert a képeket átnézve, azonnal megnézte a naptárát, kijelölte az ünnepélyes megnyitó időpontját augusztus 9-én, délután 4 órára, és október 10-ig lesznek kiállítva a képek. Megbeszéltük a részleteket, napokon belül már szállítottam a kért dolgokat. Először kiválasztottam a rajzokat, aztán egy rövid ismertetőt kell

írnom Attiláról, a meghívóra. Editke doktornőt kértem föl, mondjon bevezetőt Attiláról és a képeiről. Szívesen elvállalta. Összeállítottam egy névsort a meghívandókról. Legalább 40 nevet írtam össze, akiket szeretnék ott látni a megnyitón. Az igazgatónővel kiválasztottunk két verset, amelyeket Emese mond el. Nem lesz könnyű új iskolából az első héten eljönnie, de a meghívott budapesti rokonok közül remélem, valaki majd elhozza autóval, s aznap este már otthon is lehet.

Augusztus 27.

Reggel az igazgatónő telefonált, közölte, hogy **elkészültek a meghívók**, menjek megnézni, mert ki akarják nyomtatni kellő példányban. Összepakoltam a még itthon levő rajzokat, s átvittem. Olyan jól néz ki Attila „Uralkodom” c. képe a borítólapon, egyelőre fekete-fehérben. Az átadott meghívóba szánt szövegen alig változtattak. Átnéztük a vendégek névsorát és megegyeztünk, mennyit küldjön szét a Könyvtár, a többit – amelyeket személyesen akarok átadni szomszédoknak és volt kollégáknak, – magammal hoztam. Ma és holnap átadom mindenkinek, azon kívül személyesen vagy telefonon is meghívom mindegyiküket.

A meghívó **belső** lapja:

A Madách Imre Városi Könyvtár
tisztelettel meghívja Önt és kedves Barátait
2003. szeptember 9-én, kedden 16 órára

Buday Attila
rajzkiállításának megnyitójára
a könyvtár galériájába.

A filctollal készített munkákról
dr. Dévényi Edit
pszichiáter beszél.

Szaxofonon közreműködik: Barát Attila
Verset mond: Hatás Emese (unokám)
A tárlat 2003. október 10-ig tekinthető meg.

A meghívó **belső** lapja:

Buday Attila Balassagyarmaton született, 1961. február 11-én. Klinikai felülvizsgálatok során, Budapesten megállapították nála a Down-betegséget, és fejlődését figyelemmel kísérték.

Rendes időben óvodába mehetett, majd a budapesti, Diószegi Sámuel utcai bentlakásos Foglalkoztató Általános Iskolába került, s elvégezte annak fokozatait.

1980-ban épült fel Dunakeszin egy modern, színvonalas ellátást biztosító Foglalkoztató Intézet, amelyben igen jó szakmai gárda viselte gondját a sérült fiataloknak. Gépekkel felszerelt műhelyekben mindenki képessé-

gének, érdeklődésének megfelelő munkát végezhetett. Rövid ujjai ellenére ügyes keze van, mindenféle tevékenységet könnyen elsajátít.

Munkaidőn túl különféle szakkört működtettek, ahol hobbijuknak élhettek a fiatalok. Lehetett korongozni, szőni, kézimunkázni stb. Rajz-szakos tanárnő felügyelete és irányítása alatt Attila megbarátkozott a rajzolással.

Már az Intézet megnyitása után egy évvel, a budapesti Orvostudományi Intézetben sérült emberek munkáiból kiállítást rendeztek, s ott voltak a többi fiatal munkái között Attila rajzai is.

Mindenféle zenét kedvel, már fiatal korában divatos tánczenére nagyon jó érzékkel táncolt. Nemcsak a könnyűzenét szereti, az István, a király c. rock-operáért különösen rajong.

Hátsó borítólap:

Mindig szeretnivaló gyermek volt.
Rendkívül figyelmes, készséges.
Kedvessége elfeledtette édesanyjával,
hogy nevelése több gonddal járt, mint az
egészséges gyerekéké.

A rendezvény támogatója:

Balassagyarmat



Önkormányzata

Nos, így néz ki a meghívó. Mikor megláttam az első oldalán Attila: Uralkodom c. rajzát, meghatott, olyan jól néz ki rajta.

Gyorsan telnek napjaink, mindig akad újabb teendő a kiállítással kapcsolatban. Elküldtem Emesének a verseket, a betűket megnagyítottam a lapon, mert említette: nem biztos, hogy addig mindkettőt meg tudja tanulni. Hiába, éppen iskolakezdés, ráadásul az új, szigorúnak ismert Szent Margit Gimnáziumba jár. Nem is várhatom tőle, hogy csak erre koncentráljon. Azért izgulok, hogy Gergő – orgonaművész, bátyám fia – elhozza kocsival, másképpen nem tudnának aznap vissza-utazni.

Attila gőzerővel dolgozik. Nem gondoltam, hogy ennyire átérzi a kiállítás jelentőségét. Boldog, s ki tudja, még hány képet fog addig rajzolni, persze, már legalább 50-et leadtunk, biztos nem lehet többet kiállítani. Én igazán nem is hittem, hogy lesz valami az egészből, s lám, mégis csak sikerült. Olyan öröm tölt el, hogy szegény beteg gyermekemnek ilyenben része lehet.

Több szomszédot személyesen is meghívtam,

A meghívókat bevittem volt kollégáimnak, utána az utcán több ismertőssel találkozva, őket is meghívtam a kiállítás megnyitójára.

Persze, a kiállításon kívül, meg a szokásos háztartási teendőkön túl is akad bőven munkám. Itt a befőzés, lekvárfőzés ideje. Most csak egy adag szilvalekvárt főztem, mert legalább 50 üveg cseresznye-meggylekvár sorakozik a polcokon. Közben lehűlt az idő, lecsót is tettem el, mert azt mondják, most szedik le az utolsó termést. Arról nem is beszélve, hogy a házbéli ügyekre is sok idő megy el. Csak már vége lenne! Igazán nem öröm számomra, hogy kipattant egy csúnya dolog. Ki hitte volna, hogy mik történhetnek egy házban...

Itt a nagy nap!

Szeptember 9.

Alig vártuk Attilával. Sajnos, a bátyja nem jöhet velünk, mert éppen keddi napokon kell Budapestre utaznia. Emese tegnap megnyugtatót, hogy Gergővel együtt érkezik, aki érte megy a gimnázium elé. Azt mondta, megértők voltak a gimnáziumban, még az órarendet is megváltoztatták, hogy az utolsó, fontos óráról ne hiányozzék.

Délelőtt átmentünk a Könyvtárba, átadtuk a kis emlékkönyvet, amit erre a célra vásároltunk. Találkoztunk a dekoratőrrel (nem biztos, hogy ez a beosztása), aki elhelyezte a képeket. Azt mondta, hogy elkészült minden-

nel, meg is nézhetjük. Fölmentünk a lépcsőn, s a meglepetéstől alig tudtam szóhoz jutni. Összesen 80 képet helyezett el körben a falakra, de jutott belőlük még a lépcsőfeljárattal szemben levő könyvespolcok oldalára is. Egy-egy nagy, üveggel borított fehér kartonra – nagyságtól függően – két vagy három kép került. Minden kép alatt egyformán helyezték el a feliratot.

Végigjártuk az egészet; elfogultság nélkül kijelenthetem, hogy ilyen szépen elrendezve, igazán jól mutatnak a rajzok. Most még inkább izgulok, hogy jól sikerüljön a bemutató!

A megrendelt háromféle pogácsát, a csokis süteményt és az üdítőket, ásványvizet Attilával föl vittük a Könyvtár irodájába; kétszer fordultunk, mert egyszerre ketten sem bírtuk el.

Közben itthon is elkészítettem a terítéket, az uzsonnára hozott finom felvágottakat, salátákat, édes- és sós süteményeket, üdítőt. Lassan mindennel elkészültem, Attilával megebédelünk, aztán pihenünk egyet, majd átöltözhetünk. Attila annyira készül, olyan izgatott.

Negyednégykor föl hívtam lányomat a Mobilján. Azt mondta, hogy Emese Gergővel mindjárt megérkezik, már Érsekbadkerthez közel járnak. Jaj, de jó, legalább lesz ideje Emesének átöltözni, kicsit pihenni.

Fél négykor csöngetnek. Megérkeztek. Megkínáltam őket friss pogácsával, aztán magukra hagytuk őket, hogy készülődjenek, mi Attilával átmentünk a Művelődési Központba. Azt mondja Gergő: Ők is jönnek mindjárt, várjunk, elvisz autóval. Jót nevetünk a mondásán, honnan tudná, hogy csak egy zebrán kell átmennünk a kiállítás színhelyére?

Odaérve, Attilával a kapuban egy csoportot láttunk; azonnal fölismerte a barátait. Egy törékeny, apró termetű nő vezette a fiatalokat. Mikróbusszal jöttek, a közelben parkoltak le. Bemutatkozott: Balla Istvánné, a csoport fejlesztő-gondozója. Attila Ági néni-ként köszöntötte, és nyakába borult örömben. Igazán nagyon megörültem, hogy a meghívásomra eljöttek, bár telefoni érdeklődésemre még csak azt válaszolták, hogy majd jönnek a kiállított képeket megnézni, de nem valószínű, hogy már a megnyitóra itt lehetnek. Együtt mentünk föl az első emeleti Könyvtár galériájára.

Sok vendéget találtunk ott, nekem körbe kellett járnom a terepet, hogy üdvözljem ismerőseimet. Sok pótszéket hoztak még, kevésnek bizonyult a megszokott rendezvényekhez képest. Szinte hihetetlen számomra, nem gondoltam, hogy ilyen sokan kíváncsiak Attila munkáira. Nagyon jó érzéssel néztem a

sok kedves ismerőst, akik mind elismerő szavakkal illették a kiállítást.

Kezdődik a műsor

Megszólalt a zene, s a könyvtár egyik fiatal munkatársa kedves szavakkal üdvözölte a társaságot. Barát Attila gépzenei kísérettel szép darabot adott elő szaxofonon. Aztán Emese következett, elmondta apukám „Házam... Hazám...” c. versét. Utána Editke megható mondatokban foglalta össze Attila életét, elemezte a munkáit; megemlékezett rólam is, ami annyira meghatott, hogy könnyeimet törölgettem. Bizony, közben végigfutottam gondolatban azt a négy évtizedet. (A beszédet szó szerint ismertetem a későbbiek során, mert meg akarom örökíteni a család számára.) Megint szaxofon-szólo, majd ismét Emese mondta el Kosztolányi versét: „Mostan színes tintákról álmodom”. Nagyon meg volt illetődve szegénykém, biztos nem számított ilyen nagyközönségre. A mikrofon kicsit magasan állt, ezért nem lehetett mindig hallani a halk hangon mondott szavait. Különben aranyos volt, jól állt rajta a fehér selyemblúz, ami nem tetszett neki, mert a gimnáziumban kellett megvásárolni, a mindenkire rá szabott darabot.

Utána szólt a zene, Attila nem zavartatta magát a közönségtől, a zenére énekelni kezdte a dalokat.



Attila a kiállításon

Kötetlen beszélgetés, a képek megtekintése és ismerkedés kezdődött azok számára, akik nem ismerték egymást.

Nagyon örültem, mert alig akadt kivétel, akik nem jöttek el az általam meghívottak közül. Láttam, hogy Réti Zoli bácsi, Balassagyarmat neves festőművésze, Guszti bátyám iskolatársa megtalálta a családomat, együtt beszélgetett Katicámmal, Gergővel, meg Pirkó (gyermekkori) barátnőm lányával. Zoli bácsi kijelentette, hogy tetszenek neki a képek, márpedig ő igazán komoly kritikus ebben a szakmában.

Dr. Dévényi Edit főorvos, pszichiáter beosztása Attila rajzkiállításán:

Tisztelt Egybegyűltekt, Kedves Közönség!

*Felkérést kaptam, hogy **Buday Attila 42 éves Down-szindrómás alkotó** kiállítását megnyissam. Tekintettel arra, hogy évekig*

Attila szomszédságában laktunk, többször találkoztam és beszéltem vele, ezért elsősorban, mint jó ismerős, nem orvosként vállaltam el a felkérést. Képeit látva, magam is elcsodálkoztam, mennyire eleven, harmonikus és jól megkomponált rajzokról van szó.

Ez a kiállítás azonban egy édesanya kitartó türelmének és odaadó gondoskodásának is dicsérete, és nemcsak az alkotót minősíti.

„Ha az embert olyannak vesszük, amilyen, tulajdonképpen rosszabbá tesszük. De ha olyannak vesszük, amilyennek lennie kell, akkor azzá tesszük, amivé lehetne.” – idézet Goethe-től.

Pár gondolatot elmondanék a Down-szindrómás Gyermekéről. 1920-as éveket követően sokáig az volt a vélemény, hogy behatárolt képességekkel és élettartammal rendelkeznek. 1967 óta korai fejlesztő programba, majd később oktatási nevelési programba kapcsolják ezeket a gyermekeket. Orvosi szempontból a 21-es kromoszóma triszómiájáról van szó, sejtjeikben a szokásosnál eggyel több, 46 helyett 47 kromoszóma található. A veleszületett szívfejlődési rendellenességek, hallás-csökkenés, endokrin zavarok, hangképzés zavarai megnehezítik a kommunikációjukat, ezért is nagy eredmény, ha valaki Attilához hasonlóan olyan kifejezés-módot és eszközt talál, mint amelynek eredményeit itt láthatjuk.

Rajzairól, színeiről a kubisták alkotásai és a modernek közül Miró jut eszembe. Ehhez kapcsolódik a következő gondolat. Egyetlen művészi forma sem rendítette meg úgy a nyugati festészet alapjait, mint a kubizmus. Legjelesebb képviselői: Picasso, Braque, Leger. Picasso szerint „a kubizmus a forma zártsága”, Cezanne álláspontja, hogy a természetben minden 3 alapvető idom „a gömb, kúp, henger-szerint alakul”. Egyes méltatói szerint a kubizmus a zene édestestvére. Hol a szín, hol a forma határozza meg a témát. Térbeli vonalakban felhalmozott ritmikus energia. Kant-ot idézve: **„A szépség célszerűsége minden cél nélkül.”** Ez a művészeti kifejezés felhasználja az elemi formák által kínált lehetőségeket.

A kubista kép a való világ elemeinek szilánkokból felépített rendje, egy kristály, – vagyis a kép elvont dologgá változik. Formai szélsőségesség jellemzi. Szuggesztív geometriája a valóságnak, mely a legbelsőbb lényegget szuggerálhatja. A dolgok igazságát szeretné kifejezni. Jellemző a forma zártsága, a szigorúan pontos lírai lendület, dinamizmus. Ezen alkotások létrejöttéhez az édesanya és a család olyan fokú odafordulása, és figyelme szükségeltetik, amelyet sok egészséges gyermeket nevelő családban sem találunk meg. Mozgásfejlődését, színekkel, formákkal történő ismerkedését feltehetően édesanyja segí-

tette, alakította, akinek képzőművészeti érdeklődése fiatalkorától jelentkezett.

A kiállított képeknél jól megfigyelhető, hogy Attila ösztönösen is érzi a rész-egész viszonyt, a hasonlóságot, különbözőséget, változásokat, hiányt, a nagyság szerinti csoportosítást. Kedves lényét, érdeklődését jól tükrözik ezek a filctoll rajzok. Az emberi idividum integráltságát jól kifejezi a kiállított rajzok összessége.

Hermeneutikai megközelítésben a képek értelmezése ráébreszthet bennünket emberi esendőségünkre, törékenységünkre, sebezhetőségünkre. A Down-syndromás gyermekek mások, különbözőek az egészséges emberektől, azonban a fogyatékoság ellenére a stigmatizáció másodrendűvé lesz, ha ezt a kiállítást megnézzük és segít feloldani az előítéletes magatartásformát.

A fogyatékoság sohasem csak biológiai sérülés, hanem társadalmi hátrány is. A szülőknek is nem a betegséget a legnehezebb elfogadni a Down-syndrománál, hanem a hozzá társuló, mögöttes jelentéstartalmat. A mai magyar társadalom sokat tesz a fogyatékos ember segítésére, de még mindig nem eleget. A teljes elfogadás annak belátását jelenti, hogy nincs két világ, egy a sérülteknek, egy az egészségeseknek.

Minden ember önérték, értékünket megszületésünktől hordozzuk, és nem az határoz-

za meg, hogy milyen célokat vagyunk képesek szolgálni. Jó lenne, ha azok, akik „a genetikai lottóban” rosszul jártak és több terhet kaptak, mint előnyt, – nagyobb mértékben számíthatnának a társadalom kompenzálására, kártérítésére. Jó lenne, ha nem Down-kórosokról, hanem különleges szükségletű gyerekekről beszélénk.

Határhelyzetről van szó, mivel egy ilyen betegség nemcsak a beteg életét, hanem az egész család életét felbolydítja, megváltoztatja, és ezért nagyobb az igényük a törődésre. Itt nem szűken vett egészségügyi problémáról van szó, hanem értékek közötti választásról, odafigyelésről. Ha a beteg megkapja a várt segítséget, az igényeinek megfelelő odafordulást, kész alkotómunkát végezni és életkilátásai is másként alakulnak. Jó közegben, munkát, hobbit talál, kapcsolatokat, barátságokat köt, pozitívan járul hozzá a világhoz. És végül egy kommentárt nem igénylő idézettel köszönöm meg figyelmüket:

„Mert emberek, mert szomjazzák a jót,
mert rettegik a rosszat, és nevetni
sírni tudnak, akármilyen együgyűen,
és a maguk módján, boldogok, igen
boldogok is lehetnek.” (Garai Gábor)

Ezután két vers következett: Elmondta: Hatás Emese, előbb dédpapájának az alábbi költeményét:

Házam... Hazám...

Finta István verse

Hó-koronázta bércek alatt
Csörgedező ér partjainál
Fenyvesek alján, völgynek ölen
Roskadozó vén épület áll.

Csak pici kunyhó, nem palota;
Már moha lepte, rossz a tető,
Néhol a zöld fák ágai közt
Zöldzsalus ablak villan elő.

Égre törő fák háttereként
Ködbe enyészik távoli hegy,
Völgyet övezve zárja a tért;
Erre is látszik, arra is egy.

Zöldell a fű a tér közepén,
Tarka virágja illatot ont.
Kis pad a szélén, karja is áll,
Melyet a repkény ága befont.

Itt szabadabban száll a madár,
Zeng a víg ének, csattog a dal;
Áldja az Istent a csalogány,
Melyet bokrok árnya takar.

Fönt a magasban kört kör után
Ír le a légnek szárnyas ura.
Sziklafokán rak fészket a sas;
Ellene föl nem juthat oda.

Ott a pataknál őzike jön,
Várja a pázsit, jó legelő;
Retten a zajtól, tisztul a tér,
Hogyha a mackó cammog elő.
Néma a környék, emberi hang,
Lárma a csendet nem töri meg;
Pásztor, ha néha erre halad,
Döbben a lelke, szíve remeg.
Szent ez a kis völgy, templom a tér;
Szent az a hajlék, ősi tanyám;
Csak pici kunyhó, nem palota;
Szent, aki lakja, édesanyám. –
Messzire elvert onnan a sors;
Látom-e még őt, vagy sohasem?
Vándorok ajka jajra szokott,
Fenyvesek alján könnyes a szem.
Távoli bércek, hegyek alatt
Szenved az ősföld, jajszava száll;
Sóhaj imája, hangja panasz,
Égre kiáltnak kínjai már.
Múlnak az évek, illan a perc,
Csüggedezésre nincsen idő:
Újra derült lesz s kék lesz egünk;
Nagy vala múltunk, szebb a jövő.
Fenyvesek alján, völgynek ölen
Vár pici házam, vár az anyám:
Életem érted áldozom én,
Csak te szabad légy drága hazám.

(1921. Kisbárkány)

Mostan színes tintákról álmodom

Kosztolányi Dezső verse

Legszebb a sárga. Sok-sok levelet
e tintával írnék egy kisleánynak,
egy kisleánynak, akit szeretek.
Krikszkrakszokat, japán betűket írnék
s egy kacskaringós, kedves madarat.
És akarok még sok másszínű tintát,
bronzot, ezüstöt, zöldet, aranyat,
és kellene még sok száz és ezer,
és kellene még aztán millió:
tréfás-lila, bor-színű, néma-szürke,
szemérmetes, szerelmes, rikító,
és kellene szomorú-viola
és téglabarna és kék is, de halvány,
akár a színes kapuablak árnya
augusztusi délkor a kapualján.
És akarok még égő-pirosat,
vérszínűt, mint a mérges alkonyat
és akkor írnék, mindig-mindig írnék,
késsel húgomnak, anyámnak arannyal:
arany-imát írnék az én anyámnak,
arany-tüzet, arany-szót, mint a hajnal.
És el nem unnám, egyre-egyre írnék
egy vén toronyba, szünnes-szüntelen, de
boldog,
Oly boldog lennék, Istenem, de boldog.
Kiszínezném vele az életem.

Újságcikkek:

Balassagyarmati Napló 2003. szept. 11-i száma, első lapján megjelent:

Tárlat a könyvtárban

Madách Imre Városi Könyvtárban szeptember 9-én, kedden 16 órakor nyílt meg **Buday Attila** rajzkiállítása a könyvtár galériájában. A filctollal készített munkákat dr. Dévényi Edit pszichiáter mutatta be.

A megnyitón Barát Attila közreműködött szaxofonon, Hatás Emese mondott verset.

Buday Attila Balassagyarmaton született 1961-ben. Klinikai felülvizsgálatok során, Budapesten Down-kórt állapítottak meg nála. A fővárosi Diószegi Sámuel utcai bentlakásos foglalkoztató általános iskolába került. 1980-tól a Dunakeszi felépített, modern, színvonalas ellátást biztosító foglalkoztató intézetben viselték gondját. A gépekkel felszerelt műhelyekben mindenki képességének, érdeklődésének megfelelő munkát végezhetett.

Attila jellegzetesen rövid ujjai ellenére mindenféle tevékenységet könnyedén elsajátított ügyes kezével, a rajz szakos tanárnő felügyelete és irányítása mellett megbarátkozott a rajzolással. Már az intézet megnyitása után egy évvel, a budapesti orvostudományi

intézetben ott voltak rajzai a fogyatékos emberek alkotásaiból rendezett kiállításon.

Ipoly Hírnök 2003. szeptember 12-i száma:

A HÍREK rovatban olvashattuk:

Balassagyarmaton, Madách Imre Városi Könyvtár galériájában, szeptember 9-étől látható Buday Attila kiállítása. A városban született Down-kóros fiatalember alkotásait dr. Dévény Edit pszichiáter ajánlotta megnyitón a nagyközönség figyelmébe. Az ünnepi megnyitón szaxofonon közreműködött Baráth Attila, verset mondott Hatás Emese. A tárlat október 10-ig tekinthető meg.

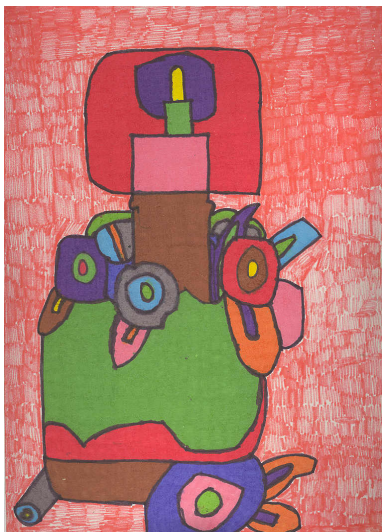
IPLY HÍRNÖK 2003. szeptember 19-i számában:

A Down-kóros Buday Attila kiállítása nyílt meg Balassagyarmaton:

Óriási dolog, ha egy szellemileg sérült fiatal ember olyan önkifejezési módot talál, amivel nem csak megérteti magát a környezetével, hanem elámulást vált ki nem csak közeli szeretteiből, hanem az egész társadalomtól. A Balassagyarmaton élő Down-kóros Buday Attila a filctollal készített rajzokban talált rá a formára. A kedves, barátságos fiúnak nem-

régiben nyílt meg kiállítása a Madách Imre Városi Könyvtárban.

A tárlat megnyitóján *dr. Dévényi Edit* pszichiáter elmondta, *Buday Attila* rajzai leginkább a kubisták alkotásaihoz hasonlíthatóak.



Asztal virággal

Buday Attila filctoll-rajza

Itt hol a szín, hol a forma határozza meg a témát. A művek jellemzői: az elvonság, a tág formai szélesség, a lázadás, az ösztönösség, a lírai lendület, a dinamizmus. A kiállításnak

azért is tulajdonított az orvosnő nagy jelentőséget, mert azzal, hogy egy sérült fiatalember mesteri kitárulkozását látjuk, talán a mélyen, lelkünkben megbúvó előítélet is csökken az ilyen betegségben szenvedő személyekkel szemben. Kiemelte, ha *Buday Attila* és hasonló sorstársai nagyobb mértékben számíthatnának a társadalom odafigyelésére és tapintatára, akkor az életkilátásaik is kitágulnának.

Az eseményen Hatás Emese versekkel, Barát Attila szép szaxofonszólóval köszöntötte a filctoll kubista mesterét. A tárlat október közepéig tekinthető meg a városi könyvtárban.

Lezajlottak az ünnepi percek. Otthon átnéztem az Emlékkönyv bejegyzéseit. Sok ismerős mondta el véleményét, és gratuláltak Attila képeihez, és jókívánságaikat fejezték ki. Több iskolából tanulók csoportosan nézték meg a kiállítást, és véleményüket beírták a naplóba. Egyik ilyen bejegyzés a sok közül, röviden, tömören: „Király vagy, Attila!”

Nemcsak ők gratuláltak, hanem később is, ha találkoztam ismerősökkel, akik közül sokan nem is kaptak meghívót, mivel rövid idő volt a készülődésre, hogy sok barátnak, korábbi szomszédnak vagy kollégának nem jutott eszembe a neve, mikor a meghívókkal dolgoztunk. Sokan mégis megnézték a kiállítást, és gratuláltak Attila munkáihoz.

Engem öröm töltött el az elismerésekért. Attila boldogan ismerte fel bennük a régi szomszédokat, óvodás társait, óvó néniket, barátokat.

Úgy éreztem, köszönettel tartozom Attila második otthonának, az Intézetnek, ahol szintén jól érzi magát. Elhatároztam, hogy írok az Igazgató úrnak és a Fejlesztő-gondozónak, aki elhozta a gyerekeket az ünnepségre. Leültem a számítógéphez, és a következő gondolataimat rögzítettem külön-külön levélbe:

Megható volt számomra, mikor megláttam a Művelődési Központ bejáratánál kedves Gondozónőt kis csapatával.

Ha előre tudom, hogy a fejlesztő-gondozó érkezik, megkértem volna a kiállítást szervező igazgatónőt, hogy a műsorban ő is részt vegyen. Nagyon sajnálom, de erre az utolsó percekben már nem volt lehetőség.

Köszönöm fáradozását, mert abban, hogy fiam ilyen eredményt érhetett el, tudom, hogy Önnek és az Intézet egész gárdájának a jóakarató munkája és erőfeszítései benne vannak. Megnyugvás számomra, hogy ilyen kedves és lelkiismeretes emberek szeretettel veszik körül fiamat. Kérem a Mindenhatót, hogy további erőfeszítéseikhez adjon jó erőt és egészséget Mindnyájuknak.

Köszönöm, hogy képviselte az Intézetet és elkísérte Attila sorstársait, örülök, hogy velünk voltak és együtt ünnepeltek számunkra igen emlékezetes és nevezetes napon.

Az ünnepségről fölvetett VIDEÓ-KAZETTÁT elküldöm azzal a kéréssel, hogyha lejátszoták, szíveskedjenek visszajuttatni.



Hétköznapiak

Ez a nap is eljött, hogy a három hónapig tartó hosszú vakáció után Attilának vissza kell mennie. Előre nem akartam szólni neki, mert arra gondoltam, talán rosszul esik ilyen hosszú idő után visszatérnie az intézetbe. Előző este egyszerűen megkezdtem összeállítani a ruháit, mindent kivasaltam, rendbe raktam. Ekkor már kezdett figyelni, de nem szólt semmit. Aztán igyekeztem belekeverni a beszélgetésbe olyan témát, amivel szép lassan rávezettem őt a gondolatra, hogy másnap utaznak. Legnagyobb csodálkozásomra, nem ellenkezett. Ő is kezdte össze rakni a rajzait, és szólt, mit akar elvinni.

Szeptember 15. hétfő

Jó érzéssel töltött el, hogy Attila ilyen könnyen belenyugszik az utazásba. A csoma-

gok készen állnak, benne az igazgatónak és a gondozónőnek szóló levelekkel, videó-kazettával. Attila teljesen nyugodt, ezért én is az vagyok. Nehéz volt a nyár, fizikailag és anyagiilag is, de olyan élményekkel gazdagon zárhattuk a kiállítás sikerének köszönhetően, hogy soha sem fogom elfelejteni. Mégis szép a világ, jók az emberek, hogy segítségemre voltak, hogy eljöttek velünk a barátok, ismerősök ünnepelni.

Hazaérkezett idősebb fiam. Elmondta, hogy Attila örömmel üdvözölte társait, vitte a leveleket, a kazettát és lelkesen mesélte élményeit.

Összecsomagoltam és siettem unokáimhoz. Lányom a minden évben szokásos továbbképzésre megy néhány napra, örömmel vállaltam, hogy arra az időre unokáimmal legyek. Nem mintha különösebb gondozásra volna szükségük, mégis jobb, ha nem maradnak egyedül. Vittem az ünnepségről fölvetett VIDEÓ-t, hogy a rokonok, akik nem tudtak jelen lenni a megnyitón, megnézhesék. Mi is végignéztük még egyszer, jó volt látni Attila örömét. Visszafelé nem jövök egyedül, Danika hazakísért, mivel még ő nem látta a kiállítást, most fogja megnézni. A VIDEÓ ugyan sokat láttat, de sajnós, a képeket nem mutatja közelről.

Danika segít nekem, mert az életre-
gényembe képeket szeretnék megörökíteni a
régmúltból. En annyira nem értek még a
számítógéphez, hogy ilyesmit magam oldjak
meg. Sokat már sikerült elhelyeznem a
számítógépben, de még mindegyik nincs
készen. Majd legközelebb folytatjuk.

Amikor elment Danika, este sokáig gondol-
koztam az egész hosszú életemen. Végig-
vonult előttem gyermekkorom, boldog ifjúsá-
gom, az erdélyi kedves diákévek, s valahogy
nem akartam leragadni az utána következő
nehéz éveken, ezért a kellemes emlékeknél
hunytam álomra szemeimet.

(Összeállítottam: 2003. szeptemberében)



Egy évvel később, 2004.

Mint minden évben, most is megjelent a Honismereti Híradó, benne az elmúlt esztendő kulturális eseményeivel. Ebben ismét szerepelt „KIÁLLÍTÁS” címszó alatt Dr. Dévényi Editnek a kiállításon elmondott beszéde, ahol bemutatták színesben Attila egyik rajzát:



Szélcsengő
Buday Attila filctoll-rajza



Utóhang

Ilyen az élet. – Telve titokkal, meglepetéssel. Ki tudná megmondani ifjúkorában, mi vár rá az életében? Jó lenne, ha előre látná valaki, mi következik, miket kell átélnie? Én se gondoltam. De el sem tudtam volna elképzelni, hogy ennyi mindent kibír egy ember.

Kevesen mondhatjuk el, hogy olyan lett az életutunk, amilyennek ifjú korunkban elképzeltük, amilyennek megálmodtuk valamikor régen, amikor még azt hittük, minden úgy alakul, hogy mindig, mindenben saját döntéseink érvényesülnek majd.

Életünk folyamán találkozunk kellemes, szép fordulatokkal, de sokszor lépünk rögös utakra. Van, amikor mi döntjük el, hová, merre induljunk tovább, de gyakran a körülmények nem teszik lehetővé, hogy a jobb irányba lépjünk.

Magam döntöttem el, hogy Attilát világra hozom. Bármily nehéz volt, és ma is fáradságos és nehéz a nevelése, de sosem bántam meg, hogy így történt, mert pótolja törődésemet ragaszkodásával, mert sokkal többet tud visszaadni szeretetével, más egészséges embernél.

Vannak mélypontok életünkben. Sorsunk nagy igazságtalansága, hogy akinek ilyen sors jutott, a súlyos terhek elviselése nehe-

zebb, mint azoké, akik kedvezőbb körülmények között élhetnek, mert mi a vállunkon hordozzuk a mindennapok súlyos terhét. Könnyebb (volna) elviselni a bajokat, ha útra kelhetnénk világot látni, és élményekkel gazdagítanánk nehéz napjainkat... Az én életem is sokkal elviselhetőbb lett volna anyagi gondok nélkül.

És mégis, sohasem bántam meg Attilával kapcsolatban hozott döntésemet, hogy beteg gyermekemmel kellett foglalkoznom. Megérte. Most kárpótolt engem a sors sok mindenért; mert a sokak által elveszettnek hitt gyermekem olyan eredményt ért el – amilyenhez sok egészséges ember sem jut hozzá –, hogy ennyire tud örülni, és velem együtt boldognak érzi magát.

Ezért szerencsés embernek tartom magam, mert nem ragadtam le a rossz emlékeknél, a mélypontokból megkerestem, és megtaláltam a fölemelkedés ösvényét. Hálát adok az Egek Urának, hogy apám optimizmusát örököltem, s ezért ha bajba kerültem, bíztam Isten irgalmasságában, mert a mélyből mindig a kiutat kerestem, s talpra tudtam állni. Igyekeztem hozzáedzeni magam, hogy kitérjek a kellemetlen gondolatok elől, így óvtam magam bajokban a kétségbeeséstől.

Ifjúkoromtól fogva életem mottójának Ady gondolatát választottam: *„Mikor elhagytak, amikor a lelkem roskadozva vittem, csönde-*

sen és váratlanul átölelt az Isten". Hányszor éreztem Isten jóságos kezét, amikor nehéz helyzetemben, bánatomban segített. S ha most leltárt készítenék életemről, mérlegre tenném a szépet, a jót, a kellemest, másik oldalra helyezném a gondokat, a kellemetlenségeket, a nehéz éveket, hová billenne a mérleg nyelve?

Milyen volt az életem?

Most is azt mondom, amit egyik írásomban már korábban kifejeztem: Ha néha nehéz, és borzasztóan fájó, akkor is, mégis csodálatosan szép kaland az egész!

2004.



A következő verset 2005-ben írtam Attiláról:

Sorsok²

Írta: Finta Kata
2005. június 19.

Nézi az anya beteg gyermekét
Karját, rövid kezét, alacsony termetét,
Kicsit ingázó járását,
Óva figyel szorgalmát.
Orvosa időben figyelmét felhívta,
Gondjai lesznek, mit várhat,
Nem bánta, megtartotta, ragaszkodott
A már megfogant magzatához.

*

Bár tudta, mit várhat sorsától,
Nem ijedt meg rengeteg gondjától.
Nem félt kettőjük jövőjétől,
Bízott Isten irgalmasságában.
Nem szakította meg a pici életet,
Világra jött orvosának segítségével,
– Igaz, műtéttel. – Bármit hoz az élet
Ő mégis örül szép kicsi fiának.

*

Bevált orvosának korábbi jóslata
Hogy gondjai lesznek, – jól tudta.
Több baja volt kis súlyú szülöttével,
Mint együtt két nagyobb gyermekével.

² Megjelent a Lyra irodalmi antológia 2006.
áprilisi számában

Azért ha lassan is, mégis növekedett,
Kicsit elmaradt, de mindig igyekezett.
Nagyon szerették őt mindnyájan
Ő lett a kedvenc a családban.

*

Édesanyjának dolgoznia kellett
Akkor nem volt sem gyese, sem gyeda.
A kicsit bölcsődébe vitték,
Ott is mindnyájan szerették.
Csak fogékony volt minden fertőzésre,
Ezért nemsokára kórházba került
Ahol mandulájával műtötték.
Utána masszív kiskölyök lett.

*

A fővárosba kellett vizsgálatra járni,
Hogy fejlődését figyelje doktor-néni.
Nőtt, növekedett, néha talán
Lassabban, mint mások. Amit kellett,
Mégis megtanult mindent,
Hároméves korára már óvodás lett.
Kedves óvó néni nagyon szerette,
Csoportjában sokat foglalkozott vele.

*

Utána vitték hetes foglalkoztatóba'
Budapesten tanult, ott járt iskolába.
Tanították őket sok mindenre
Nem annyira, írásra-olvasásra,
Inkább az életre, munkára.
Jártak üzembe, kekszgárba
Sorolta hányféle kekszet mérnek
Otthon hallgatták, nagyot néztek.

*

Abban az időben gondoskodtak róla,
Hogy sérült embereknek legyen munkája.
Olyan helyre került, ahol papírral
És egyéb apró munkával
Nyugdíj-jogosultságot szereztek.
Arra is gondoltak, hogy fejlődjenek:
Tanult szakkörben rajzolni,
Színes képeket filctollal festeni.

*

Mindent megtesz, amire kéri,
Szeretik, mert kedves, szeretetre éhes.
Boldog, ha másnak kedvére tehet,
Szeretettel nála mindent elérnek.
Ilyen a szeretet, ezért érdemes élni.
Már ő is felnőtt rokkant ember,
Kétezerháromban rajzkiállítása volt,
Mivel mindig szorgalmasan rajzolt.

*

Anyjának – sokak által – boldogtalannak
Hitt gyermeke olyan eredményt ért el,
Amilyenhez nem juthat sok ember.
Örül a család, mindenki boldog.
– Milyen az anyai szeretet? –
Hogy világra hozta, sose bánta meg,
Mert a sorsa sok mindenért kárpótolta:
– S milyen is az élet? – **Velük**
A szeretet csodákat művelt!



Utószó

Életrajzi művet, különösen, ha nem híres emberről szól, nehezen vesz kezébe az ember. Hiszen mindenki megszületik, él így-úgy, szeret ezt-azt, és aztán meghal egyszer. Miért lenne hát érdekes egy ismeretlen életútja?

Attila regénye mégis más - folyamatos rádöbbenés. Rádöbbenés az emberi valóra: fizikai törékenységünkre, kromoszómáinknak kiszolgáltatott létünkre; rádöbbenés hiába-való vagy muszáj-csatáinkra; és persze a legnagyobb rádöbbenés, hogy a világ milyen sokat változott, mi pedig mily keveset ötven év alatt.

A szerző érzékletesen: néha a kellő objektivitással, néha pedig a legnagyobb intimitással tárja elénk harmadik fia, Attila életét a terhességtől máig, a főhős felnőtt koráig. Mellette-általa megismerjük egy „átlagos” család mindennapjait: mint keseríti meg életüket a zavart lelkű apa, hogyan telnek a nyaralások, milyen volt az iskola és egyáltalán – miként éltek az emberek a mai huszonéveseknek már csak a retróhullámból ismerős távoli hatvanas-hetvenes években.

De a mű még ennél is több: Attila története ugyanis egy Down-kóros fiú története is egyben, a betegség minden velejárójával együtt. Olvasás közben mégis nem ez a tény az, ami köré gondolataink csavarodnak – annyi melegség, akaraterő, olyan érzékenység, érzékletesség, humor és életöröm árad, világlik a szerző soraiból, hogy lassan irigyelni kezdjük őt a fiáért. A fiúért, aki betegsége ellenére boldog, kiegyensúlyozott ember és művész; aki nemcsak kap, hanem még többet ad színesbe álmodott filctollrajzai által: szeretetet és minden problémát porrá zúzó makacs reményt.

Pákozdi Gabriella
2006.

